

Univerzita Karlova  
Pedagogická fakulta  
Katedra Pedagogiky

## BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Historie a vývoj Střední školy technické Most  
History and development of High school of engineering Most  
Andrea Neradová

Vedoucí práce: PhDr. Ivo Syřiště, Ph.D.  
Studijní program: Specializace v pedagogice  
Studijní obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

## PROHLÁŠENÍ

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Historie a vývoj Střední školy technické Most potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 27. 6. 2019

.....

vlastnoruční podpis

## PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce PhDr. Ivu Syřišti, Ph.D. za cenné profesionální rady a metodické vedení práce.

Dále bych chtěla poděkovat všem zaměstnancům Střední školy technické v Mostě za jejich ochotu a spolupráci při analýze této školy. Zejména panu Bc. Pavlovi Bartákovi.

Andrea Neradová

## **ABSTRAKT**

Tato bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá genezí regionálního školství po roce 1945 s důrazem na střední odborné školství, vývojem a možnostmi poválečného odborného školství ve světle geopolitického vývoje poválečné Evropy. S využitím historických pramenů analyzuje podmínky rozvoje odborného školství v socialistickém Československu a posléze i po roce 1989.

V empirické části pojednává s využitím literatury a paměti žijících zaměstnanců školy o problematice vývoje současné Střední školy technické, příspěvkové organizace.

V závěrečné části pak vyhodnocuje možnosti, které nabízí současný stav regionálního školství pro střední odborné školy v souvislosti s optimalizací sítě středních škol v Ústeckém regionu.

Tato práce bude využita jako historický doklad pro porovnání minulosti a současnosti významné technické „státní školy“ na území Mostecka.

## **KLÍČOVÁ SLOVA**

Historie, vývoj, školství, vznik, střední škola, Střední škola technická Most

## **ABSTRACT**

This Bachelor thesis presents issues of the regional education after 1945 with an emphasis on the secondary education. In the theoretical part the development of the vocational education in the lights of geopolitical situation of postwar Europe is considered as well as after years 1989.

The empirical part deals with the evolution of the technical high school SŠT, contributory organization using folk-memories of teachers.

In the last part the possibilities of education offered by current conditions of regional education system in the context of optimization network of high schools in Ústí region are evaluated.

This work will be used as the historical document for comparison past and present of the significant technical state high school in Most.

## **KEY WORDS**

History, development, education, genesis, high school, High school of engineering

## Obsah

<b>1 Úvod</b> .....	<b>7</b>
<b>2 Teoretická část</b> .....	<b>8</b>
<b>2.1 HISTORIE ČESKOSLOVENSKÉHO ODBORNÉHO ŠKOLSTVÍ PO II. SVĚTOVÉ VÁLCE</b>	<b>8</b>
2.1.1 <i>Historie československého odborného školství po roce 1945(1945 – 1948)</i> .....	8
2.1.2 <i>Československé odborné školství po roce 1948 ve světle lánské akce (1948 – 1951)</i> .....	11
2.1.3 <i>Československé odborné školství 1952 – 1957 – státní pracovní zálohy</i> .....	15
<b>2.2 ČESKOSLOVENSKÉ ODBORNÉ ŠKOLSTVÍ V OBDOBÍ UČŇOVSKÉHO ZÁKONA A JEDNOTNÉHO ŘÍZENÍ UČŇOVSKÉHO ŠKOLSTVÍ (1958 – 1989)</b> .....	<b>21</b>
<b>3 Praktická část</b> .....	<b>26</b>
<b>3.1 SYSTÉM STŘEDNÍHO ODBORNÉHO ŠKOLSTVÍ NA MOSTECKU DO ROKU 1989</b> ..	<b>26</b>
3.1.1 <i>Historie středního odborného školství na Mostecku po roce 1945</i> .....	26
3.1.2 <i>Historie středních odborných škol na Mostecku, vznik učilišť</i> .....	31
<b>3.2 SYSTÉM ODBORNÉHO ŠKOLSTVÍ NA MOSTECKU PO ROCE 1989</b> .....	<b>40</b>
<b>3.3 HISTORIE A SOUČASNOST STŘEDNÍ ŠKOLY TECHNICKÉ MOST, PŘÍSPĚVKOVÉ ORGANIZACE</b> .....	<b>46</b>
<b>4 Závěr</b> .....	<b>55</b>
<b>5 Seznam použité literatury</b> .....	<b>58</b>
<b>6 Seznam obrázků použitých v textu</b> .....	<b>599</b>
<b>7 Seznam zkratk použitých v textu</b> Chyba! Záložka není definována.	<b>1</b>

# 1 Úvod

Řešení problematiky současné úrovně našich odborných škol lze zahrnout do oblíbené pochybovačné otázky mého kolegy. Quo vadis, schola?

Současný stav odborného školství není v dobré kondici. Naši učitelé odborného výcviku, s více než 25 letou praxí v různých středních odborných školách, vidí budoucnost našich odborných škol jako velmi problematickou.

Jedním z faktorů ovlivňující zdravé fungování škol je jejich financování. Většina politiků a školských odborníků“ se zaklíná heslem, nevyřešené financování školství“. Je nesporné, že jen zlomek provozního rozpočtu končí na potřebách edukace. Větší část přidělených finančních prostředků spotřebují školy v nákladech na energie, vodném, odpadech apod., které edukaci naprosto neřeší. Školy jsou vybaveny moderními technologickými zařízeními. Tyto technologie a zařízení je však nutno udržovat a opravovat. Na tyto náklady jsou určeny tzv. normativní finanční prostředky. Bohužel však normativy se vzhledem ke stoupajícím cenám tepla, elektřiny, vody atd., které rostou po desítkách procent, nezvyšují, ale překvapivě např. V Ústeckém kraji byl normativ pro rok 2018 snížen o 2% na žáka od 15 do 18 let.

Druhým problémem je úroveň žáků vystupujících ze základních škol. Přemíra nabídky maturitních oborů netechnického směru, z velké části nic neříkajících oborů, které jsou vesměs záležitostí soukromých škol, diskvalifikují střední odborné školy ve výběru kvalitnějších žáků. Není tajemstvím, že tyto školy přijímají i žáky vycházející ze ZŠ se čtyřkami.

## **2 Teoretická část**

### **2.1 Historie československého odborného školství po II. světové válce**

#### **2.1.1 Historie československého odborného školství po roce 1945(1945 – 1948)**

Rozvrácené poválečné československé národní hospodářství podstatně zhoršilo startovací podmínky pro vývoj československého učňovského školství. Většina strategických strojírenských firem z dob Protektorátu byla na konci války nesmyslným bombardováním zcela zničena (viz Kolbenka či Škodovka). Nedobře na tom bylo i Slovensko, které se nezbavilo svého poměrně zaostalého zemědělského charakteru.

Se vznikem Košického vládního programu byla nastolena snaha o obnovu národního hospodářství a kontrolu nad většími podniky převzaly tzv. závodní rady (dělnická kontrola nad hospodařením těchto podniků).

Pro školství byl Košický vládní program významným svou demokratizací vzdělávání (zajištění práva na vzdělání dětem dělníků, rolníků a ostatních pracujících dle jejich schopností). Tato demokratizace měla přispět k ozdravení celé společnosti po traumatizující II. světové válce.

Učňovské školství během války a okupace, jako jedna z mála oblastí československého školství, nestagnovalo. To byl také důvod, proč byl původní systém učňovského školství fungující do roku 1945 přijat i v době po osvobození. Systém, který se vyvíjel v sedmdesátých letech devatenáctého století i se všemi změnami, které zavádělo do výchovy učňů vládní nařízení č. 200/1943 Sb. a některé další výnosy a vyhlášky. Nezměnila se ani dosavadní soustava ani popisy oborů zavedené a vypracované Ústavem lidské práce. V plánech a osnovách vymizela výuka němčiny a byla nahrazena češtinou.

Před vydáním prvního znárodňovacího dekretu (27. října 1948) bylo na ministerstvu školství a osvěty rozhodnuto o reformě učňovského školství, která spočívala v rozšíření počtu hodin teoretického vyučování. Po znárodnění přešli



do rukou státu spolu s důlním a energetickým průmyslem i všichni učňové, kteří se pro tyto resorty připravovali. Znárodněním byly vytvořeny velmi vhodné hospodářské, politické a organizační podmínky.

V tomto období, ještě za existence lidově demokratické ČR, stály proti sobě poměrně odlišné a protichůdné názory. Na jedné straně konzervativní živnostenský názor, vycházející z principů učňovského školství I. republiky a fungování učňovského školství během války, které během těchto krizových let nestagnovalo a pokrokový názor pracovníků státní správy (zejména školské), která nakonec prosadila dva základní směry:

1) Zlepšování postavení učňovských škol a především výuky v nich probíhající po stránce obsahové a organizační

2) Vytváření nových oborů a zdokonalování soustavy oborů, které na jedné straně odrážely nové směry a potřeby hospodářství, ale který navazoval na soustavu, která postupně vznikala od roku 1943.

Výzkumný ústav pedagogický v Praze vydal do konce roku 1945 první učební plány a 19. ledna 1946 je ministerstvo školství a osvěty vydalo jako „Přehledy učebních předmětů na učňovských školách se zvýšeným počtem vyučovacích hodin a jejich rozdělení“ (Výnos MŠO č. A – 53.182/IV – Věstník MŠO 1946). Další učební plány pak byly vydány 16. února 1946 (Výnos MŠO č. A – 64.855/IV – Věstník MŠO 1946). Zvýšení počtu teoretických hodin z devíti na šestnáct vyvolalo samozřejmě u živnostenské veřejnosti odpor, stejně tak, jako odstranění nedělní výuky a výuky večerní po 20. hodině na tehdejších živnostenských pokračovacích školách. Živnostníci tak byli ochuzeni o levnou pracovní sílu učňů. Proto bylo prosazování nových učebních plánů zdlouhavé a bylo prakticky dokončeno až v roce 1948.

Navyšování hodin ve všeobecných předmětech a prohlubování předmětů odborných vyžadovalo zkvalitnění učitelské základny. Do učňovského školství bylo třeba získat nové, vzdělanější učitele jak všeobecných, tak odborných předmětů. Vznikla potřeba vzniku samostatných učňovských škol a jejich vybavení. Nové osnovy byly velikou pomocí, neboť usnadňovaly práci učitelům. Zásadní obrat však v rozvoji odborného školství nezpůsobily. O stavu odborného školství v těchto letech hovoří i odpověď na interpelaci poslanců Prozatímního národního shromáždění ze dne 6.

května 1946. Kromě jiného bylo sděleno, že vládě je známo že je především nutno dořešit nejpálčivější otázky učňovského školství, otázku školních budov a učeben a problémů vyplývajících z neutěšené kompetence několika rezortů (s tím ostře kontrastuje přenesení kompetencí středního odborného školství na rezort MŠMT a krajské zřizovatele dnes). Dále se v interpelaci hovoří o nedostatečně vybavených učebnách, které bylo následkem toho, že se místní činitelé starali po válce většinou o školy vyšší, ať odborné či všeobecně vzdělávací, zapomněli však při tom úplně na školy učňovské.

Prvním krokem na sjednocení odborného školství v celé ČSR byla změna dosavadního názvu „učňovská škola“ v prosinci 1946. Podle stávajících osnov mělo být učňům, připravujícím se na budoucí povolání, poskytováno základní odborné vzdělání (na rozdíl od středního odborného vzdělání) a protože tento typ měl být základním článkem nově vytvářené soustavy odborného školství, byla učňovská škola na celém území ŠR přejmenována na „základní odbornou školu“. Tento typ školy však získal své pravé místo a postavení až v ustanovení zákona o jednotné škole – zákon č. 95/1948 Sb., z 21. dubna 1948, ale to už je námět pro další kapitolu.

Z hodnocení stavu odborného školství po válce vyplývá několik skutečností:

- 1) Zavedení dvouletých a tříletých učebních oborů a zavedení některých nových oborů souvisejícími s rozvojem a potřebami národního hospodářství
- 2) První krok k obsahovému a organizačnímu sjednocení učňovského školství na území celého Československého státu
- 3) Zlepšení dosavadního postavení učňovských škol v celé vzdělávací soustavě ČSR
- 4) Zkvalitnění výuky navýšením vyučovacích hodin, zavedení nových učebních plánů a osnov a zvýšení důrazu na všeobecné předměty (český jazyk, slovenský jazyk, občanská výchova či tělesná výchova)
- 5) Rozšíření počtu učňovských dílen a zavedení skupinového výcviku, především ve znárodněných podnicích.

### **2.1.2 Československé odborné školství po roce 1948 ve světle lánské akce (1948 – 1951)**

Únor 1948, z jakéhokoliv pohledu posuzovaný, hrál v rozvoji odborného školství v ČSR velice pozitivní roli.

Byly vytvořeny podmínky pro urychlený rozvoj naší školské soustavy včetně učňovského školství. Letitý živnostenský řád pro výchovu učňů byl nahrazen kolektivní formou výcviku učňů. 21. duben 1948 byl rozhodujícím v tom, že vešel v platnost Zákon o jednotné škole. Zákon č. 95/1948 Sb., byl mezníkem ve vývoji československého školství.

Tento zákon odstranil dvojkolejnost nižšího středního školství, které prosazovalo třídní povahu tohoto systému, a prosadil jako školu 1. stupně tzv. národní školu a jako školu 2. stupně tzv. střední školu. Tyto stupně na sebe bezprostředně navazovaly a byly povinné pro veškerou mládež do 15 let. Na tento základ pak navazovaly školy 3. stupně, mezi nimiž zaujímají důležité místo základní odborné školy. Tyto povinné školy stály na stejné úrovni jako školy výběrové – gymnasia, reálná gymnasia a výběrové školy (odborné školy, průmyslové školy apod.).

Podle zákona č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), poskytovaly základní odborné školy základy vzdělání odborného a prohlubovaly obecné vzdělání. Měly zpravidla tři postupné ročníky a mohly se členit na několik oborů podle zaměření učňů, kteří do nich docházeli. Nejnovějším v tomto zákonu bylo ustanovení o povinné a bezplatné docházce do základních odborných škol pro veškerou mládež, která nechodila do jiných škol třetího stupně.

Dle § 49 školského zákona zaměstnavatel, případně ten, kdo přijal žáka do učení, přihlásí žáka do základní odborné školy do 15 dnů po jeho vstupu do zaměstnání (učebního poměru). Vzhledem k tomu, že § 48, odst. 1 školského zákona říká, že pokud není žák v zaměstnání (učebním poměru), přihlásí jej rodiče (zákonní zástupci) do dne, kdy počíná jeho povinnost chodit do školy, byl v tomto zákoně zásadně řešen problém vzdělávání veškeré mládeže do osmnácti let a odstraňoval diskuze o nezdravě liberálním přístupu k povinnosti vzdělávat se, jak je tomu dnes. Stát vkládal do tohoto vzdělávání nemalé prostředky a požadoval návratnost.

Školský zákon se samozřejmě dotkl i samotných učitelů, neboť obsahuje zásady, které jsou pro nás v současnosti, i pro tehdejší dobu důležité: myšlenka celistvosti výchovy a vyučování jako jednotného procesu, zásady osobitého plnění závazných učebních osnov, úloha učitele nové školy a jeho vztah k žákům a naopak, úloha žákovské samosprávy a zásady hodnocení žáků.

V této době začaly vznikat ve větších závodech a bez ústředního řízení tzv. výchovná nebo výcviková střediska, v nichž docházelo k těsnému spojení teoretického vyučování s odborným výcvikem. Tato střediska navazovala na předešlá zařízení v závodech – tzv. učební dílny či učební koutky. Tato střediska vznikala především u státem preferovaných odvětví – hornictví, hutnictví a strojírenství.

Dalším významným mezníkem ve výchově učňů bylo nařízení vlády č. 186/1949 Sb., o zatímní úpravě výcviku učňů, které bylo vypracováno na základě ustanovení zákona č. 241/1948 Sb., o prvním pětiletém plánu. Dle § 1, odst. 1) tohoto vládního nařízení byl výcvik učňů soustavnou přípravou pracujících k odborné práci v učebním poměru. Učební obory, v nichž se výcvik provádí, mohou být buď samostatné, nebo tvořit soustavu učebních oborů na sebe navazujících, jejichž délka je stanovena od jednoho do tří roků. Dle § 2, odst. 1) vládního nařízení, Československý ústav práce vypracovával i nadále popisy učebních oborů a osnovy výcviku, které schvalovalo ministerstvo práce a sociální péče v dohodě s příslušným zúčastněným ministerstvem a se souhlasem odborů. Tyto popisy učebního oboru a osnovy výcviku byly závazné.

Velkou pravomoc tímto nařízením získaly krajské národní výbory, na které přešla ze živnostenských a obchodních komor pravomoc dozoru nad výcvikem učňů a závěrečnými zkouškami, vydávaly i výuční listy.

Protože šlo o zatímní úpravu výcviku učňů (v té době sílila snaha o vybudování státních záloh), byla platnost dle § 10 tohoto nařízení omezena termíny 1. července 1949 až 31. prosince 1953. Kromě jiného, toto vládní nařízení uvádí jako novinku tzv. soustavu učebních oborů, které na sebe navazovaly a v souvislosti s tím stanovovaly i délku učební doby na jeden až tři roky (např. jednoletý obor zednický – jednoletý zedník – jednoletý pecař, kde skládal absolvent z každého oboru zkoušku či základní obor tesařský v délce jednoho roku a na něj navazující dvouletý obor tesař – z obou oborů musel absolvent složit závěrečnou zkoušku).

Tento systém se možná zdá složitý, jenže vycházel z reálné situace a potřeb národního hospodářství. Jeho jistou podobu můžeme najít i dnes (viz nastavbová studia).

Preference konkrétních učebních oborů (především v hornictví a hutnictví) a potřeba těchto oborů pro národní hospodářství, otevřely stavidla státního financování učňovského školství. Výstavba učňovských zařízení, internátů či sociálního zázemí pro učně těchto oborů byla předzvěstí větší náborové akce na celostátní úrovni, tzv. Lánské akce. Jejím patronem se stal prezident Klement Gottwald a byla poprvé pořádána v roce 1949.

Lánská akce byl plán celostátního organizovaného náboru pracovních sil, především mládeže pro učební obory těžkého průmyslu. Akci vyhlásil v červenci roku 1949 prezident Klement Gottwald na setkání s hornickými uční na zámku v Lánech, po kterém nese akce jméno. Na jeho pozvání dorazili do lánského zámku horničtí učni, kteří se slavnostně zavázali, že za rok přivedou do Lán čtyřikrát více hornických učňů z celé republiky. Za rok přijelo do Lán neuvěřitelných 11 350 chlapců a 364 dívek, kteří se přihlásili do hornického učebního oboru. Většina z nadšených mladých lidí se stala kvalifikovanými horníky, techniky a inženýry báňského řemesla.

Lánská akce reagovala na tehdejší nárůst těžkého průmyslu a orientace na něj a byla vyhlášena kvůli zajištění přísunu pracovníků především do hornictví a hutnictví. Zahrnovala nejen samotný nábor, ale později probíhala v jejím rámci i výstavba učilišť a hornických domovů (internátů). Nábor se týkal nejen učňů, ale i sezónních brigádníků, a zahrnoval také získání ženských pracovníc – hornic nebo zednic. Do akce byly zapojeny školy, byl proveden průzkum nezaměstnaných, kterým byly v případě odmítnutí odebrány potravinové lístky.

Lánská akce se projevila rovněž v náboru brigádníků do zemědělství – pro státní statky a JZD, ať už se jednalo o výstavbu hospodářských objektů nebo sklizeň.

Tato akce se v následujících letech opakovala a měla z pohledu potřeb národního hospodářství kvantitativní i kvalitativní úspěch.

Aby bylo možno lépe řídit nábor dorostu do nejdůležitějších odvětví národního hospodářství podle plánu a aby bylo možno zkvalitnit výchovu učňů, usneslo

se Národní shromáždění na zákonu č. 96/1950 Sb., o pracujícím dorostu. Tento zákon plnil dva požadavky:

1) Jednotné řízení výchovy učňů a náboru mládeže do národního hospodářství prostřednictvím Ústředí pracujícího dorostu (kumulovalo velmi širokou pravomoc Československého ústavu práce, ministerstva práce a sociální péče a částečně i ministerstva školství, věd a umění)

2) Vytvoření středisek pracujícího dorostu – výchovných celků, zřizovaných zpravidla při závodech

Ústředí pracujícího dorostu zpracovalo novou koncepci vzdělávání učňovského dorostu a zcela nově nastolilo principy a zásady realizace tohoto záměru. Toto ústředí na sebe převzalo především tyto závazky a úkoly:

a) spolupracovat s ústředními orgány při vypracování plánu rozmístění pracujícího dorostu a hmotného zabezpečení jeho výchovy

b) řídit nábor a rozmístování mládeže do 18 let, která absolvovala základní školní docházku

c) stanovit a vyhlašovat učební obory a délku učební doby, vydávat popisy učebních oborů a osnovy výcviku a vydávat předpisy o učňovských zkouškách

d) spolupracovat se školskými orgány při vydávání učebních plánů a osnov a školních, vyučovacích a zkušebních řádů a organizačního řádu základních odborných škol

e) vydávat s ústředními orgány veřejné správy a za účasti odborových a svazáckých organizací směrnice pro politickou, kulturní a tělesnou výchovu pracujícího dorostu

f) vydávat po dohodě s ministerstvy směrnice pro odborný výcvik pracujícího dorostu

g) pečovat o hmotné zajištění výchovy pracujícího dorostu

h) dohlížet na provádění svých opatření

Tato koncepce zcela potlačila fungování a pravomoci Československého ústavu práce. Uvedenými opatřeními byla činnost ústavu úplně omezena a nařízením vlády č.48/1951 Sb., jímž se zrušuje Československý ústav práce, jeho činnost skončila.

Příliš rozsáhlé kompetence Ústředí pracujících dorostu však sebou nesly jeden podstatný zápor a tím byla kvalita plnění všech úkolů při výchově učňovského dorostu. Ta byla také hlavním tématem diskuze a kritiky na vládní úrovni, která vedla ke zrušení těchto zařízení po roce a půl jejich existence.

Vývoj učňovského školství v těchto letech (1948 – 1951) lze označit za nerovnoměrný a často rozporuplný. Neustále zvyšovaná potřeba hospodářství po kvalitních pracovních silách (obzvláště v preferovaných oborech – hornictví, hutnictví a strojírenství) někdy až neúměrně „tlačila“ na odborné školství a to ve snaze rychle vytvářet kvalitní pracovní kádry nemělo dostatek času na zpracování komplexní koncepce vzdělávání a už vůbec ne na její analýzu a úpravu nedostatků.

### **2.1.3 Československé odborné školství 1952 – 1957 – státní pracovní zálohy**

Přelom ve vývoji odborného školství měl přinést zákon č. 241/1948 Sb., o prvním pětiletém plánu. Nedostatek pracovních sil pro rozvoj národního hospodářství, především státem preferovaných oborů, měl přinést razantní změny.

Dle § 31 tohoto zákona se plánovala zvýšit výroba v letech 1949 – 1953 o 57% a produktivita práce o 32%. Tohoto cíle mělo být dosaženo především zvýšením počtu pracujících v celém národním hospodářství o 5,6 %. Ze zdrojů, z kterých mělo být navýšení počtu zaměstnanců realizováno, bylo na prvním místě odborné školství, především tedy mládež vycházející ze škol 2. stupně. Z důvodů slabých populačních ročníků byl vytvořen tlak na vytvoření úzkých učebních oborů, které by vyžadovaly kratší dobu přípravy ve zvláštních podmínkách učilišť. Ta by byla jedním z prostředků k vytvoření pracovních rezerv.

Ministerstvo sociální péče a ministerstvo průmyslu i nadále vyhlášovalo 2leté a 3leté obory. Důvody k těmto krokům byly v oblasti mezinárodních, přírodních, hospodářských, politických i kulturně sociálních podmínkách rozvoje naší společnosti. Jako malá republika s omezenými surovinovými zdroji jsme se museli soustředit na zpracovatelský průmysl, z čehož plynula delší a hlubší teoretická příprava, která

umožňovala budoucím pracujícím, aby lépe chápali podstatu a souvislosti svého povolání či zaměstnání a aby byli vnitřně připraveni k přeškolení na jiné zaměstnání v rámci technologických nebo výrobních změn a aby se dále vzdělávali a zlepšovali a v rámci jednotné školské soustavy mohli získat vyšší vzdělání, čímž by se mohli na řídicích a vedoucích postech podílet na řízení a správě společnosti a hospodářství.

Aby bylo zajištěno plnění direktiv prvního pětiletého plánu, zejména kvantitativních ukazatelů výroby, bylo nutno do národního hospodářství zařadit tisíce nových pracovníků (obzvláště v preferovaných oborech). Toto úsilí zvyšoval tlak na vznik tzv. pracovních záloh. Šlo v podstatě o snahu vybudovat soustavu učilišť státních pracovních záloh, která se u nás prosazovala už od roku 1945.

Dlouhodobý nedostatek pracovních sil v národním hospodářství na vybudování státních pracovních záloh v Československu intenzivně „zatlačil“. Uskutečňování směrnice o vzniku pracovních záloh nedalo na sebe dlouho čekat. Přípravovaly se právní podklady a práce na nich byla dokončena zřízením ministerstva pracovních sil (v září 1951), schválením zákona č. 110/1951 Sb., o státních pracovních zálohách a konečně přijetím a realizací usnesení strany a vlády v srpnu 1952.

Široká platforma znárodnování velkých, středních ale i malých podniků a restrukturalizace celého národního hospodářství si vyžadovaly i příliv nových pracovních sil, které už nestačily krýt pracovní síly ze zrušených podniků či zařazování žen z domácností do výrobního procesu při stále se zpomalujícím technickém rozvoji výrobních prostředků. Bylo zapotřebí vytvořit nové zdroje pracovních sil pro měnící se strukturu průmyslové a zemědělské výroby.

Rok 1952 se stal mezníkem ve vývoji učňovského školství. Požadavek zařazovat do výrobního procesu, zejména v preferovaných odvětvích národního hospodářství, stále nové pracovní síly vyvíjel tlak na vytvoření soustavy pracovních záloh. Napomáhala tomu i nové metody řízení a plánování národního hospodářství. Snaha o vytvoření soustavy učilišť státních pracovních záloh se u nás prosazovala už od roku 1945 a po událostech po roku 1948 se nabízela jako líbivá varianta řešení nedostatku pracovních sil v průmyslu a zemědělství.

Organizace pracovních rezerv byla zahájena na základě schválení zákona o státních pracovních zálohách a zřízením ministerstva pracovních sil. Dobíhající



střediska pracujícího dorostu byla nahrazena soustavou učilišť státních pracovních záloh pro preferované obory a základní odborné školy byly nahrazeny učňovskými školami pro nepreferované obory a určité procento mládeže vstupovalo do zaměstnání přímo. Tato mládež získávala potřebnou kvalifikaci v rámci závodních škol práce.

Důvody, které vedly k vybudování sítě nových učilišť v soustavě pracovních záloh, vycházely z kritiky chyb a nedostatků předcházející soustavy. Taxativně shrnuty byly do sedmi bodů:

- 1) Střediska pracujícího dorostu připravovala kvalifikované dělníky pouze pro závod, jehož byla součástí
- 2) Některé závody nemohly v důsledku vzrůstajících výrobních úkolů věnovat školení dorostu náležitou péči
- 3) Výběr výchovných pracovníků ve střediscích pracujícího dorostu nebyl na výši (nízká odborná i pedagogická kvalifikace)
- 4) Učňovské dílny nebyly dostatečně vybaveny
- 5) Docházelo k nesouladu mezi teoretickým vyučováním ve škole a praktickým vyučováním na pracovištích
- 6) Byl značný nedostatek učeben a metodických pomůcek
- 7) Absolventi středisek pracujícího dorostu byli zaměstnáváni nevhodně, nebyla jim věnována náležitá péče, a proto docházelo k fluktuaci mladých dělníků

Zaměření učilišť státních pracovních záloh bylo na preferované obory, které zajišťovaly dynamický rozvoj národního hospodářství dle státního plánu. USPZ vzdělávala pracovníky pro uhelné a rudné doly, hutnictví, naftový průmysl, strojírenství a kovo zpracující průmysl, stavebnictví, dřevozpracující průmysl, lodní a železniční dopravu, energetiku, telekomunikační spoje a polygrafii. Zaměření na tato odvětví národního hospodářství se za celou dobu existence soustavy státních pracovních záloh v podstatě neměnilo, ale naopak, bylo rozšířeno v roce 1954 o elektrotechniku, v roce 1955 o mechanizaci zemědělství, jejichž význam začal v těchto letech vzrůstat.

Původní počet oborů 86, rozdělených do šestnácti skupin byl v roce 1953 zvýšen na 112. V roce 1954 bylo však třeba v důsledku školské reformy z roku 1953 a zkrácení základní školní docházky z devíti na osm let přistoupit k revizi učebních oborů (povolání), a to ještě před vypracováním tarifně kvalifikačních katalogů. Po částečné úpravě oborů (některé se slučovaly, někde se prodlužovala učební doba) se počet oborů snížil na 87 a v letech 1955 až 1957 se ustálil na počtu 83.

Dominantním předmětem v soustavě oborů státních pracovních záloh byl výrobní výcvik, jehož obsah byl stanoven osnovou, která vycházela z požadavků na znalosti a dovednosti v kvalifikačních charakteristikách. Výrobní výcvik se realizoval ve skupinách žáků (dnešní UVS), které byly dle složitosti oboru pevně početně stanoveny. Tento způsob výuky vyžadoval kvalifikované pedagogy, a proto byly již ve školním roce 1952/53 pořádány při ministerstvu pracovních sil kursy na zvyšování kvalifikace pro ředitele učilišť, jejich zástupce, vrchní mistry (dnes vedoucí učitel odborného výcviku) a mistry (dnes učitel odborného výcviku). Od následujícího školního roku ministerstvo pracovních sil začalo pořádat kurzy pedagogického minima (dnešní doplňkové pedagogické studium), které byly určeny všem vedoucím pracovníkům učilišť státních pracovních záloh.

V roce 1955 bylo vzdělání pracovníků v soustavě státních pracovních záloh postaveno na pevný základ obsahový i organizační. V tomto roce totiž ministerstvo pracovních sil vypracovalo „rámcovou systematizaci učilišť státních pracovních záloh“, v níž byly shrnuty požadavky na vzdělání a praxi pracovníků učilišť s přihlédnutím k vývoji do roku 1960. Tato systematizace byla podkladem pro perspektivní plán zvyšování kvalifikace pracovníků v systému učilišť státních pracovních záloh na léta 1955 – 1960.

Hlavním tématem a středem zájmu ministerstva pracovních sil však bylo získat mládež do preferovaných oborů, vychovávat z ní kvalifikované pracovníky a ty rozmístit na pracoviště stanovená plánem a postarat se o jejich zabezpečení. Stát o tyto učně pečoval po celou dobu jejich odborné přípravy k povolání. Vytvářel pro učně v rámci učební i mimo učební přípravy (sport, kultura, rekreace) podmínky, které zprvu přilákaly jejich mohutné zástupy. Tento zájem ale postupně upadal. Rozhodně zde měla vliv zákonná povinnost absolventů učilišť pracovat 3-4 roky na pracovištích

stanovených při rozmístování podle plánu ministerstva pracovních sil. Tato povinnost byla, v případě nutnosti, vymáhána soudem. Negativně zde působila i přespříliš velická péče o žáky učilišť, kterou jejich absolventi pak marně hledali na závodech a provozech, kam přišli pracovat.

Soustava učilišť státních pracovních záloh nebyla ani jediným, ani převážným způsobem přípravy mládeže k povolání. Asi dvě třetiny těch, kteří odcházeli ze základní (tehdy se tak zvala střední škola) školy, aniž se rozhodli studovat na výběrových školách třetího stupně, se k povolání připravovaly v učebním poměru, a to buď ve zbylých střediscích pracujícího dorostu, anebo na pracovištích při současné docházce do základní odborné školy.

V dubnu 1954 bylo vydáno vládní nařízení č. 19/1954 Sb., o náboru a přípravě mládeže pro povolání mimo učiliště státních pracovních záloh, které zrušilo střediska pracujícího dorostu a základní odborné školy, které dosud existovaly ve smyslu znění zákona o pracujícím dorostu. Byl zaveden „učební poměr mládeže“, realizovaný v učňovských školách a „pracovní poměr mládeže“ přímo na pracovištích s případným vzděláváním v „závodních školách práce“

Podle § 3 odst. 1) tohoto nařízení se základní organizační jednotkou přípravy mládeže v učebním poměru stala „učňovská škola“ poskytující, podobně jako učiliště státních pracovních záloh, bezplatné odborné, technické i všeobecné vzdělávání a politickou, kulturní tělesnou a brannou výchovu, což tvořilo „výchovně vzdělávací komplex“. V čele školy stál vedoucí, podřízený řediteli podniku, při němž ústřední úřad školu zřídil a také ji bezprostředně spravoval. Ústřední úřady (dnes zřizovatelé) hradily v rámci státního rozpočtu osobní a věcné náklady, spojené s řízením škol (dnes normativy).

Nábor do učňovských škol prováděly podniky za pomoci národních výborů podle potřeb plánu státního rozvoje (viz směrná čísla). Tak vzniklo poměrně velké množství učňovských škol, řízených jednotlivými rezorty. Postavení učňů v učňovských školách se velice blížilo postavení učňů v učilištích státních pracovních záloh, ovšem materiální a výchovné podmínky učňů se nedaly s USPZ vůbec srovnávat. Je nutno dodat, že USPZ mělo i politický podtext a jejich fungování a podpora byly ovlivněny samotným prezidentem Gottwaldem. Učňovské školy byly zřizovány pro potřeby

závodů a pro který byla mládež vychovávána. Na základě smluv mezi podniky mohla učňovská škola jednoho podniku vzdělávat i učně pro jiné podniky.

Kromě přípravy k povolání v učebním poměru byla zavedena i příprava k povolání v pracovním poměru (§ 5 vládního nařízení). Oba tyto způsoby přípravy k povolání řídily ústřední úřady a to v dohodě s ministerstvem pracovních sil, Státním úřadem plánovacím, ministerstvem školství, Státním výborem pro tělesnou výchovu a sport a samozřejmě i s jednotnou odborovou organizací stanovily podmínky pro přijetí mládeže, určovaly délku přípravy pro jednotlivé obory, vyhlašovaly učební plány a osnovy pro přípravu, vyhotovovaly organizační a metodické směrnice, stanovily způsob ukončení přípravy a zejména pak úpravy v provádění závěrečných zkoušek.

Postupně vzrostl zájem závodů o přijímání mládeže do pracovního poměru, protože tato se nezapočítávala do evidenčního stavu dělníků. Tato mládež dosahovala v podnicích poměrně vysokých pracovní výkonů, ovšem podniky se o jejich odborný a morální růst příliš nestaraly. Navíc jejich produkce hrubě zkracovala výkony podniků. Jestliže jsme mluvili o závažných nedostatcích v přípravě mládeže k povolání v „učebním poměru“, pak příprava v „pracovním poměru“ byla ještě horší. Muselo tedy dojít k nápravě.

Tímto úkolem bylo pověřeno ministerstvo školství a kultury, které poté, co vešlo v platnost vládní nařízení č. 50/1957 Sb., kterým se rušilo ministerstvo pracovních sil a pověřenectvo pracovních sil, přebralo kompetence těchto ministerstev především v otázkách organizace, metodického řízení a koordinace kontroly výchovy dorostu pro povolání.

Léta 1952 – 1957 byla nejsložitějšími ve vývoji našeho odborného školství po roce 1945. Je nesnadné postihnout nejcharakternější rysy tohoto vývoje a snáze zhodnotit dané období.

Při hodnocení žádného období ve vývoji odborného školství se nelze setkat s tak rozdílnými a rozpornými názory, jako je tomu právě u tzv. období státních pracovních záloh. Od naprostého odmítání až po úplnou obhajobu tohoto systému.

Je potřeba si uvědomit, že plánovité hospodářství s důrazem na nepřiměřeně rychlou restrukturalizaci národního hospodářství potřebovalo rychlou obměnu zdrojů, především pracovních sil. Této obměně bylo podřízeno vše, politika, společenské klima

a v neposlední řadě i učňovské školství. Odsud může plynout nekritické odsuzování státních pracovních záloh. Ovšem v tomto dějinném úseku vývoje společnosti potřeboval stát horníky, energetiky, hutníky více než kuchaře, číšníky či malíře a tomu se podřídil i vývoj v odborném školství.

## **2.2 Československé odborné školství v období učňovského zákona a jednotného řízení učňovského školství (1958 – 1989)**

Pokud dělíme jednotlivé periody vývoje učňovského (odborného) školství je nutno si uvědomit, že každá opatření, která zásadně měnila pojetí a organizaci tohoto typu školství byla vyvolána určitými změnami v hospodářství, politice a sociální situaci a zákonitě vyplývala z určitých podmínek, které se utvářely dlouhou dobu před těmito změnami. Proto se také při zpracování každého období vývoje musíme vracet o něco zpět, abychom zjistili, které společenské změny měly zásadní vliv na změny v učňovském (odborném školství).

Jednou z těchto zásadních událostí je vznik a po něm pojmenovaném období tzv. učňovského zákona, které se podstatně liší od období státních pracovních záloh. Od roku 1956 (po XX. Sjezdu KSSS) bylo přísné direktivní řízení a plánování našeho národního hospodářství podrobena kritice a začal být prosazován trend určité změny ve směru uvolnění této přísné centralizace. To samozřejmě neslo i změny, ke kterým došlo během roku 1958. Byly zrušeny hlavní správy jako mezičlánek mezi podniky a ministerstvy, byla zrušena investiční banka a vydána nová soustava předpisů. Upravujících plánování, financování a účetnictví, byly zavedeny tři typy výrobně hospodářských jednotek apod.

Hlavní kritiku si odnesla hospodářská politika předcházejících let, která nekriticky přeceňovala hmotné stimuly při výchově pracujícího dorostu v preferovaných odvětvích. Dříve uplatňovaná hospodářská politika v druhé polovině 50 let k odčerpávání finančních rezerv, jež mělo, především v nevýrobní sféře, za následek omezování nákladů. Omezení nákladů se dotklo samozřejmě i učňovského školství. V rámci státních pracovních záloh byla nutnost efektivnějšího využití prostředků poskytovaných státem pouze verbálním obratem, avšak teprve zrušením ministerstva státních pracovních sil a jejich oblastních správ (druhé pololetí 1957) a převedením

veškerého učňovského školství pod ministerstvo školství znamenalo první krok ke skutečným fyzickým úsporám.

Dalšími kroky bylo zrušení soustavy státních pracovních záloh a zrušení nerentabilních učňovských škol a internátů. Další byla revize učebních oborů pro nově vytvořenou soustavu učňovského školství a přenesení nákladů na výchovu učňů v některých zařízeních na podniky. Než došlo k vyhlášení nového učňovského zákona v prosinci 1958 a k uskutečnění všech úsporných opatření, dobíhaly pod metodickým řízením ministerstva školství a kultury dosavadní učiliště státních pracovních záloh a učňovské školy a nadále probíhala výchova dorostu v pracovním poměru. V údobí mezi zrušením ministerstva pracovních sil a vydáním učňovského zákona byly učiněna některá opatření, která předznamenala reformu učňovského školství v roce 1958 – 1959.

Zrušením ministerstva státních pracovních sil (na Slovensku pověřenectva) a jejich oblastních správ na území celé republiky v druhém pololetí roku 1957 došlo k převedení veškerých kompetencí (řízení, koordinace a kontrola) pod ministerstvo školství a kultury prostřednictvím odborů školství a kultury příslušných národních výborů.

Jedním z kroků reformy (1958 – 1959) učňovského školství bylo navýšení počtu povolání (oborů) z 220 na 249, v němž byly v minulosti zanedbávaná povolání (obory) služeb (pohostinství) a obchodu (prodavači). Objevuje se snaha o sjednocení učňovského školství, především v příbuzných oborech na obou typech škol (učiliště státních pracovních záloh a učňovské školy). Dle instrukce MŠK ze dne 1. 9. 1958 jsou sjednoceny u učebních oborů téže náročnosti – poměr počtu hodin jednotlivých skupin teoretických i praktických předmětů, především technologie a materiálu, což má přímý vliv na učivo odborného výcviku a prosazována zásada, že odborným předmětům se má vyučovat po celou dobu učebního poměru. Poprvé se objevují, nám dobře známé pojmy, „odborné učiliště“ a „odborný výcvik“, čímž se vlastně předbíhá znění učňovského zákona.

V rámci této reformy byla zaměřena pozornost i na odborný výcvik. Původní úsporný důvod (z hlediska finančního) rozdělení odborného výcviku na „přípravné období“ a „období odborného rozvoje“ mělo i význam pedagogický a didaktický. Pedagogové vzdělávající tyto učně chápali „období odborného rozvoje“ jako

specializaci ke konci učebního poměru realizovanou přímo na pracovištích budoucího zaměstnavatele.

Učňovský zákon č. 89/1958 Sb., o výchově dorostu k povolání v učebním poměru, který vyšel dne 12. prosince 1958, přinesl v této oblasti pedagogické činnosti především sjednocení výchovy pracujícího dorostu. Řízení, koordinace a kontrola této výchovy byla jednotná. Její realizaci prováděly podniky, a to převážně pro svou potřebu. Výchova dorostu se tedy realizovala v odborných učilištích, spravovaných podniky jako výchovný celek. Tam, kde nebylo možno z kapacitních či jiných důvodů možno zřídit odborné učiliště, existovala dohoda mezi podniky a učni docházeli na teoretické vyučování (případně i praktické) na základě smlouvy do učiliště firmy, která toto učiliště zřizovala. „Pamatuji si, že v našem odborném učilišti Pozemních staveb Ústí nad Labem, se kromě učňů pro stavebnictví učili ve stejném učebním poměru také učňové z Okresního podniku služeb či Okresního stavebního podniku, tedy organizací, které učiliště neměly. Na odborný výcvik chodili kluci do svých firem“ zavzpomínal pamětník pan Barták, učitel. U skupiny oborů (např. pohostinství a služby), kde bylo neefektivní zřízení odborného učiliště, docházeli učňové do svých firem na odborný výcvik a teorii realizovali v tzv. „učňovských školách“ zřizovaných a spravovaných příslušnými výkonnými orgány národních výborů. Učitelé teoretického vyučování a praktického vyučování byli státními zaměstnanci a podléhali ve svých osobních záležitostech národním výborům. Vedoucí odborných učilišť a ostatní pracovníci, kromě učitelů, byli zaměstnanci podniku.

Metodicky řídilo tuto strukturu školství ministerstvo školství a kultury, náklady na výchovu dorostu hradily podniky. Ty byly ve smyslu zákona povinny zabezpečovat vzdělání a výchovu dorostu dle závazných učebních dokumentů, starat se o vedení učňů k vztahu k práci a ke spolupracovníkům a pečovat o bezpečné a pracovně nezávadné podmínky pro výchovu učňů k povolání a o to, aby si učni osvojovali novou techniku a pracovní postupy. Podniky musely dbát dodržování všech platných učebních dokumentů, bezpečnostních a hygienických předpisů a v neposlední řadě stanovovali učňům hmotné a finanční zabezpečení.

Učni měli za povinnost využívat všech předpokladů, vytvářených podniky ke kvalitní přípravě a k dosažení učebního cíle, a řídit se pokyny a radami

pedagogických pracovníků. Kromě jiného se museli podrobit předepsaným zkouškám. A zde je třeba zdůraznit, že organizaci závěrečných zkoušek, realizovaly z pohledu zabezpečení finančního a technického podniky dle metodických pokynů ministerstva školství a kultury. Ke stálé aktualizaci metodických opatření stran výchovy učňů byl zřízen MŠK „Ústřední poradní sbor pro koordinaci výchovy učňů“ jehož členy byli jmenováni zástupci ústředních úřadů zúčastněných na této výchově.

Učňovský zákon tedy sjednotil výchovu téměř dvou třetin mládeže, která vycházela ze základních škol k povolání v učebním poměru. Tento zákon navrátil učňovské školství do pozic nejsilnějšího článku jednotné školské soustavy. Tento zákon uvádí zásadně učební poměr, jako jediný způsob přípravy mládeže k získání dělnické kvalifikace. Nedotýká se přijímání mládeže do pracovního poměru na práce, které nevyžadují odbornou přípravu.

Účinnost učňovského zákona nezměnil ani školský zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání, který pouze utvrzoval pravomoci MŠK, ústředních orgánů a podniků a nic podstatného neřešil. Jediným praktickým řešením byl návrat k devítileté povinné školní docházce (Školský zákon z 24. dubna 1953 zaváděl osmiletou základní školní docházku), neboť přechod ze základních škol do učňovských škol byl často z fyzického i mentálního hlediska problémový a pro mnohé žáky i frustrující. Jinak byl tento zákon propagandistický paskvil (viz odůvodnění přijetí zákona: „Vítězstvím socialismu vstoupil československý lid do nového období svých dějin. Všechno jeho usilování směřuje nyní k vytváření materiálních a duchovních předpokladů pro přechod ke komunismu. Budování vyspělé socialistické společnosti a přechod ke komunismu vyžaduje všestranně rozvinutého a vzdělaného člověka. Jeho výchova je věcí celé společnosti a uskutečňuje se pod vedením Komunistické strany Československa“).

Zlomový Učňovský zákon přežil i krizová léta roku 1968-1969, kdy společenské uvolnění vystřídala okupace ČSSR vojsky Varšavské smlouvy i období tuhé normalizace v následujících letech. V období normalizace stojí za povšimnutí přijatý školský zákon o školských zařízeních z roku 1978, který vešel v platnost 1. září 1978 kdy zavedením desetileté školní docházky, umožnil žákům osmých ročníků základní devítileté školy přecházet na všechny druhy středních škol a zřizovat střední odborná



učiliště (SOU). Mládež v SOU mohla skládat maturitní zkoušky, které jí umožnily vstup na vysoké školy. Dělnická mládež mohla maturity dosáhnout i po absolvování kratšího než čtyřletého oboru večerním nebo dálkovým studiem a samotné maturity, jichž se dosahovalo předchozím náročným studiem, tak ztratily na své pověsti.

Jeho zrušení přinesl až zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon), který konečně ve své plné podobě byl věcný, ale stále jsme byli v socialismu, takže ani tento zákon si neodpustil socialistické proklamace ve svém textu. Tento školský zákon stanovil soustavu základních a středních škol, kterou tvořily: základní škola, střední odborné učiliště, gymnázium, střední odborná škola a školy pro mládež vyžadující zvláštní péči. Základní škola měla nadále osm ročníků; ročníky první až čtvrtý tvořily první stupeň základní školy, ročníky pátý až osmý druhý stupeň základní školy. V podstatě došlo pouze ke zrušení základní devítileté školy a zůstala desetiletá povinná školní docházka.

Tento zákon byl platný až do roku 2005. K jeho zrušení došlo až v lednu 2005 zákonem č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ale to už je námět pro další kapitolu.

### 3 Praktická část

#### 3.1 Systém středního odborného školství na Mostecku do roku 1989

##### 3.1.1 Historie středního odborného školství na Mostecku po roce 1945

Psal se rok 1945. Skončila jedna z nejhroznějších válek v historii lidstva. Vítězové účtovali s poraženými. Československá vláda v důsledku dohody vítězných mocností provedla odsun Němců z československého území. Nepromyšlený transfer statisíců obyvatel německé národnosti připravil československou ekonomiku o desetitisíce pracovní sil a odborníků pro budování poválečné ekonomiky státu. Jednostranné zaměření ekonomiky země na těžký průmysl a energetiku, potřebovalo veliký počet pracovních sil v oborech těžby surovin, hutnictví a chemie.

Neustálá potřeba zvyšování objemů těžby uhlí a nedostatek pracovních sil pro „novou ekonomiku“ daly vzniknout myšlence soustředit určité obory do předem vybraných lokalit. Historie středního odborného školství na Mostecku a profilace jednotlivých školských subjektů byla nastartována především s potřebami státu v oblasti energetiky, hornictví, stavebnictví a chemie. Region Mostecka tak „obsadily“ tisíce



Obrázek 3.1 Obec Schönbach (Krásný potok) před výstavbou učňovských zařízení v roce 1945

učňů v oborech hornictví, chemie a stavebnictví. V mikroregionu Litvínovska to byla ještě oblast služeb, textilnictví a lesnictví.

S přílivem učňovského dorostu bylo nutno vyřešit i otázky typu „kde vzdělávat, kde ubytovat, kde zajistit další vyžití mladých lidí?“. Hlavní úlohu po roce 1945 zde sehrála obec Meziboří (dříve Schönbach). Mělo vzniknout a také vzniklo město učňovské mládeže.



*Obrázek 3.2 Obec Schönbach o 10 let později již s názvem Meziboří*

Podle plánu výstavby, jenž souvisí s tzv. lánskou akcí - programem organizovaného náboru učňů pro učební obory těžkého průmyslu, kterou v roce 1949 vyhlásil prezident Gottwald na schůzce s dělnickou mládeží v Lánech, mělo v Schönbach vyrůst "středisko pracovních záloh" jinými slovy síť učilišť pro československý průmysl, především pro severočeské uhelné šachty a chemické závody, kterým se po odsunu Němců stále nedostávalo pracovních sil. Autory projektu "města pracující mládeže" byli architekti Hrouda a Gabriel, stavbu měly zajistit Československé stavební závody Teplice. Šestatřicet místních obyvatel tehdy poslalo stížnost na ministerstvo vnitra. Obávali se, aby výstavbou nebyl narušen původní ráz obce.

V září 1950 byl otevřen první internát pro 360 hornických učňů a v lednu 1951 internát pro dalších 360 učňů chemického učiliště. Roku 1952 byla otevřena i dívčí učňovská ubytovna pro hornice a exkavátory. V té době dosáhl počet obyvatel Schönbach dvou tisíc. V roce 1952 byla vydlážděna silnice napříč obcí a sem začala několikrát denně dojíždět autobusová linka. O dva roky později zde stálo již patnáct internátů, tři odborné školy a dvě svobodárny. Kronika uvádí, že obyvatelé Schönbachu v té době chodili v holínkách, protože město bylo jedno velké staveniště. Roku 1955 byla dokončena stavba kulturního domu, která trvala čtyři roky. Téhož roku byla zprovozněna nová silnice do Litvínova. V té době začal kromě mladých budovatelů na stavbě pracovat i značný počet trestanců. V roce 1952 zřídila armáda na Markově kopci palebné postavení (dnes se místu říká palpost) s vojenskou obsluhou, která odtud dalších devět let zajišťovala protivzdušnou obranu hranic a chemických závodů. V roce 1953 byl zrušen přidělový systém na lístky. Zásobování potravinami vážlo a město se potýkalo s nedostatkem vody.

V roce 1954 byl předsedou národního výboru zvolen Josef Jandera, který sliboval vyřešení těchto problémů a zajištění chybějících služeb. Okrskář SNB, který sídlil společně s národním výborem a knihovnou v domě čp. 8, tehdy začal sloužit



Obrázek 3.3 Nadšení mládežníků dalo Meziboří přívlastek "MĚSTO PRACUJÍCÍ MLÁDEŽE, 1952"

i po večerech. Horečnatý rozvoj povrchové těžby uhlí vyvrcholil likvidací desítek obcí v Podkrušnohoří. Obec ležela mimo uhelné sloje, a tak byl rozšířen původní plán postavit učňovské středisko a rozhodnuto o vybudování sídliště pro vystěhovalce z Dolního Litvínova, Záluží, Kopist a Růžodolu. Projekt zpracovali architekti K. Filsak a K. Bubeníček, stavba cihlových domů byla zahájena v roce 1953 a měla být hotova za čtyři roky. V jejím průběhu se však plány rozrůstaly, a tak budování celého sídliště s patnácti stovkami bytů trvalo až do roku 1968.

V roce 1957 začal vyhrávat obecní rozhlas. Se zpožděním byl otevřen poštovní úřad, čekalo se totiž na schválení nového jména obce. Schönbach byl rozhodnutím ministerstva vnitra přejmenován na Meziboří. Nový název schválila místopisná komise Československé akademie věd. Tzv. zčeštění názvu bylo zvažováno již od roku 1948, mezi návrhy se kromě Meziboří objevila jména Kmochovo, Přemyslov, Lesov, Rozmach, Zápotocké, Potok, Potočná, Mezihoří, Hornické Mladé a Fučíkov. Meziboří mělo



Obrázek 3.4 Budování města s odbornými školami zajímalo i prezidenta A. Zápotockého, 1957

v té době téměř tři tisíce obyvatel. V roce 1957 nastoupil do čela MNV Jaroslav Poucha. Od roku 1958 byl zrušen systém pracovních záloh a byla zahájena plynofikace. Ordinance lékařů, kteří provizorně působili na učilištích, se v roce 1959 nastěhovaly do nového zdravotnického střediska, při kterém bylo otevřeno i lůžkové oddělení a noční sanatorium pro zaměstnance chemických závodů. V roce 1960 dosáhl počet obyvatel Meziboří čtyř tisíc a obci byl, radou krajského národního výboru udělen statut města. Městský úřad byl tehdy přestěhován do domu čp. 110. Ve volbách toho roku byl předsedou národního výboru zvolen Viktor Augusta a ve funkci zůstal i v následujícím volebním období. Téhož roku byla uvedena do provozu úpravná voda. Vzhledem k narůstajícímu počtu obyvatel přestávala vyhovovat kapacita hromadné dopravy, takže byly v roce 1961 zpracovány dva projekty tramvajové přípojky.

První, která měla vést z Litvínova na Meziboří podél dnešní silnice, byla zamítnuta pro nebezpečné stoupání. Druhá, která měla vést údolím Louček, byla zase příliš nákladná. V roce 1963 byla zavřena centrální vývažovna (zbourána v roce 1967), ze které se na učiliště rozváželo jídlo v termosech, a internáty si zřídily vlastní kuchyně. Ve stejném roce byla otevřena základní škola pro první stupeň. V roce 1964 bylo po letech dokončeno veřejné osvětlení. V dalších letech přibýly v Meziboří dvoje jesle, tři mateřské školy, nová základní devítiletá škola a dvě školní družiny. Žáci druhého stupně do té doby dojížděli do školy v Litvínově. Dále byly postaveny dvě centrální kotelny, dvě obslužné prádelny, osmnáct prodejen, čtyři restaurace a kašna. Kromě toho byly vyhrazeny prostory pro kadeřnictví, pro čistírnu a opravnu obuvi. V roce 1968 byl dokončen nový městský úřad s poštou a začaly práce na rozvodu telefonů. Počet obyvatel Meziboří včetně učňů tehdy vzrostl na deset tisíc. Od té doby do současnosti se postupně snižoval až na polovinu. Od roku 1971 byl předsedou MěNV Jindřich Vopalecký. Pro sedmdesátá léta byly charakteristické akce brigádnické svépomoci, tzv. akce Z. Jejich princip spočíval v tom, že město přidělovalo občanům za určitý počet brigádně odpracovaných hodin pozemky. Občané Meziboří postavili v rámci akce Z společně s dodavatelskými firmami požární zbrojnici a dílnu Svazarmu, dům dětí a mládeže, dvě samoobsluhy, kuželnu s restaurací, travnaté fotbalové hřiště a dětské hřiště. Stará dlážděná silnice byla pokryta asfaltem a náměstí před budovou městského úřadu bylo opraveno. Zahrádkáři si v zahrádkářské kolonii postavili rozvod vody a oplotili ji. Přestože se počet obyvatel Meziboří snižoval, takže jeho infrastruktura

začala být značně předimenzována, nechalo město v roce 1977 postavit kino pro 325 diváků. V roce 1978 byly dvě budovy v blízkosti staré lípy přestavěny na penziony pro důchodce. V roce 1981 získalo Meziboří za výsledky v šesté pětiletce titul vzorné město. Rok na to byla dokončena stavba pěti paneláků. Chemické závody postavily pro své zaměstnance v roce 1983 šestapadesát okálů na místě zahrádkářské kolonie, která musela být posunuta několik stovek metrů k lesu. V roce 1988 si Pozemní stavby Ústí nad Labem postavily v blízkosti náměstí 8. května, na kterém byl dva roky před tím částečně zastřešen chodník před obchody, nové učiliště a začala další výstavba rodinných domů v zahradní, Potoční a Litvínovské ulici. V roce 1989 byl pod paneláky postaven park Přátelství. Díky této stavbě a stavbě zmíněných okálů se naposledy bouraly domy starého Schönbachu. Do dnešní doby se jich tak dochovalo jedenáct. Jindřich Vopalecký zastával funkci předsedy národního výboru do roku 1988, kdy ze zdravotních důvodů odstoupil. Po něm až do roku 1990 úřadoval František Bejbl.

### **3.1.2 Historie středních odborných škol na Mostecku, vznik učilišť**

Na počátku tohoto překotného rozvoje učňovského školství, a to obzvláště v regionu Mostecku, byla bezpochyby tehdejším prezidentem Gottwaldem vyhlášená Lánská akce. Tato politická akce trvající bezmála tři roky (1948 – 1951) dala vzniknout tzv. pracovním zálohám, které vytvářely pro důležitá hospodářská odvětví každoročně potřebný počet kvalifikovaných dělníků z řad mládeže ve věku od 15 let. Výchova se prováděla v odborných učilištích a školách závodního výcviku. V tomto období se v Meziboří, které získalo přívlastek „město pracující mládeže“, vyprofilovala jednotlivá učiliště. Mezi stěžejní patřila učiliště vychovávající horníky, chemiky a stavbaře. V jejich stínu to pak byla učiliště vychovávající pracovníky pro textilní průmysl a služby. Zde se také započala psát historie Střední školy technické, školy původně hornické, strojírenské a elektrotechnické.

Zavádění odborného výcviku při SHD započalo již brzy po válce, kdy na troskách několika málo učebních středisek z doby okupace bylo postupně vybudováno 6 učebních provozů:

- 1) Učební provoz PLUTO v Louce u Litvínova
- 2) Učební provoz NELSON v Oseku u Duchcova
- 3) Učební provoz FORTUNA v Komořanech u Litvínova

- 4) Učební provoz EMERÁN v Břežánkách u Bíliny
- 5) Učební provoz MARŠÁL KONĚV v Dřínov u Chomutova
- 6) Učební provoz JAROSLAV v Proboštově u Teplic

Byla otevřena první základní odborná škola, tehdy Učňovská škola hornická s právem veřejnosti. Byla to škola při učebním provozu PLUTO v Litvínově. Mnoho učňů nemělo české školy. A proto se museli nejprve doučovat českému jazyku, aby rozuměli látce v ostatních předmětech. První čeští učitelé, kteří začali v této škole vyučovat, byli pánové Bezděk, Plachý a Chládek. Byl vybudován první internát v Oseku u Duchcova.

S potřebou rozvoje revíru a vyššími požadavky na rozvoj techniky vznikl učební provoz pro obor horník, který zahájil svou činnost v červnu 1946. Počáteční stav nebyl nikterak utěšující, bylo přijato pouze 67 učňů. Na konci roku, díky mimořádným snahám, přivést do revíru mladé lidi, se zvýšil počet učňů na 207. K velkému nárůstu počtu učňů došlo od roku 1949, kdy byla vyhlášena tzv. Lánská akce. Byla vyhlášena z důvodu potřeby pracovních sil pro hornictví a vytvářela věcné předpoklady pro odbornou výuku v hornických učilištích.

Organizovaným nábořem bylo do roka získáno přes deset tisíc chlapců a děvčat, z toho tři tisíce pro Severočeský hnědouhelný revír (SHR). Urychleně se musely zajistit učebny, pracoviště, ubytování a stravování. Zpočátku chyběli učitelé, mistři odborného výcviku i vychovatelé. Lánská akce trvala do roku 1953, kdy učňovské školství přešlo pod státní pracovní zálohy.

V roce 1950 došlo k postátnění výukových zařízení a školy dostaly název základní odborné školy. Některé sledované obory byly preferovány, v SHR zejména hornické. Péče o učně byla tak neúměrně přemrštěná, že po vstupu do běžného pracovního života jim tento přechod dělal mnohé těžkosti.

V roce 1952 vznikl ze znárodněného provozu (původně Zentralwekstaff Kommern – součást firmy Sudetenlandischer Bergbau AG Brux – založen v r.1942) v závodě Komořany národní podnik s označením Ústřední dílny Komořany, n. p. (ÚDK). V roce 1957 bylo k Ústředním dílnám v Komořanech připojeno odborné učiliště v Litvínově. V tomto učilišti probíhala výuka profesí pro celý Severočeský



hnědouhelný revír. V roce 1963 byl k ÚDK přiřčen pobočný závod Přerovských strojíren se sídlem v Horním Slavkově u Sokolova – jako závod 05. Výrobním sortimentem tohoto závodu byly stavební stroje, včetně úspěšného exportu. I zde mělo učiliště SHD svou pobočku. V roce 1968 se změnil název firmy Ústřední dílny Komořany na Krušnohorské strojírny, n. p. Komořany.

Ve zmíněném roce 1950 začala přestavba textilní továrny v Litvínově na dílny učňovského střediska ústředních dílen Komořany. Již v průběhu roku 1950 vzniklo základní výcvikové středisko v Litvínově. Výuka učňů pro hlubinné doly se soustředila na dolech Kolumbus, Rudý Sever, Pluto, Kohinoor, Gottwald a Vítězný únor.

Zároveň byla zahájena výstavba nového učňovského městečka v horské obci Schönbach (dnešní Meziboří u Litvínova). Byly zde postaveny nové moderní ubytovny, školní budovy a sportovní hala či kulturní dům. V tzv. „Městě pracující mládeže“ měly být původně umístěny pouze internáty a učiliště horníků, stavbařů a chemiků. Později se tento záměr změnil. Byly postaveny první bytové objekty a na místě malé obce vyrostlo město s perspektivou dalšího rozvoje.

V roce 1957, po zrušení středisek pracujícího dorostu, vznikla v SHR tři velká učiliště státních pracovních záloh, která připravovala učně pro profese hornické a strojírenské:

- 1) Učiliště ústředních dílen Komořany
- 2) Učiliště Dolu Vítězného února v Záluží
- 3) Učiliště Dolu Kohinoor v Lomu a Mariánských Radčicích

Sloučením odborných učilišť Dolu Kohinoor a Dolu Vítězný únor, připravující učně pro profese do hlubinných dolů, došlo v šedesátých letech k vytvoření učiliště Dolů Vítězného února.

V červnu roku 1973 bylo toto učiliště začleněno do odborného učiliště Krušnohorských strojíren Komořany, závodu 04 v Litvínově. Tím vzniklo jediné zařízení, zajišťující výuku učňovského dorostu nejen pro celý revír, ale v některých oborech i pro ostatní podniky a zařízení v rámci kraje, regionu i celé republiky. Objevila se první duplicita oborů učiliště hornického, stavebního a chemického. Nový komplex zajišťoval výuku pro 1 600 učňů.

Ke dni 31. prosince 1981 bylo učiliště od podniku Krušnohorských strojů delimitováno a k 1. lednu 1982 byl vytvořen nový revírní právní subjekt – Správa školských zařízení, koncernová účelová organizace Litvínov.

Organizačně a ekonomicky zajišťovala v době svého vzniku jedno střední odborné učiliště Litvínov. S platností od 1. září 1982 pak vznikla učiliště čtyři:

- 1) Střední odborné učiliště strojírenské I. v Meziboří s odloučeným pracovištěm v Horním Slavkově
- 2) Střední odborné učiliště strojírenské II. v Dolním Jřetíně
- 3) Střední odborné učiliště elektrotechnické v Meziboří
- 4) Střední odborné učiliště v Litvínově

Výuka a výchova učňů byla prováděna komplexně v oblasti teoretického a praktického vyučování a mimoškolní výuce.



Obrázek 3.5 Administrativní budova nového učiliště SHD, 1980

K tomuto účelu bylo vybudováno nové učiliště v Mostě – Velebudicích, které nahradilo učiliště v Litvínově. Následovala výstavba internátu se 420 lůžky, sportovištěm a kulturním zařízením. Celý areál byl v době výstavby jedním z nejmodernějších v ČSSR a od roku 1982 byl postupně předáván do užívání. Nejdříve byla dokončena část se 44 dílnami pro odborný výcvik, potom administrativní budova a kuchyně s jídelnou. V roce 1989 byly zprovozněny objekty teoretického vyučování se 64 učebnami, kabinety, laboratořemi a potřebným sociálním zázemím, tělocvičnou a kinem.

Rozhodnutím Ministerstva pro hospodářskou politiku a rozvoj ČR bylo v roce 1991 zřízeno Střední odborné učiliště Most – Velebudice a došlo k jeho delimitaci z likvidované struktury organizační struktury SHR.

Zde začíná nové období školy, snaha o její zachování a další rozvoj. To vše, bohužel, na úkor ostatních škol Mostecká. Rok 1992 se stal rokem plným těžkostí, majetkových vypořádání a obhajování existence. Politické a demografické vlivy zapříčinily neobjektivní podporu tohoto subjektu nejprve ze strany úředníků Okresního školského úřadu v Mostě a později, po vzniku územněsprávných samostatných celků, bezprecedentní podporu ekonomickou i organizační stran nového zřizovatele, Krajského úřadu v Ústí nad Labem.



Obrázek 3.6 Budovy dílen nového učiliště SHD, 1980

Ve stínu učilišť koncernu SHR vyrostla i další učiliště. V první řadě to bylo, dnes již neexistující učiliště Pozemních staveb, n.p. (později SOŠ stavební), které se, jak už název napovídá, zabývalo výstavbou bytové a vybavenostní struktury Mosteckého regionu.



*Obrázek 3.7 Nově stavěná škola teoretického vyučování SOU Pozemních staveb, n.p. 1987*

Toto učiliště vychovalo řadu odborníků pro hlavní a přidruženou stavební výrobu jak pro potřeby „velkého stavebnictví“ (proudová bytová výstavba), tak pro potřeby menších stavebních a údržbových firem (Podnik bytového hospodářství, Okresní stavební podnik apod.). Za výchovou a odborným vzděláváním stavebních a řemeslných odborníků, kteří v podstatě vybudovali nové město Most, stojí právě tato škola.

Tak jako u učiliště SHD probíhala výuka a výchova učňů komplexně v oblasti teoretického a praktického vyučování a mimoškolní výuce a to v 50 až 90 letech právě ve „městě pracující mládeže“, městě Meziboří. Teoretické vyučování ve stavebních a řemeslných oborech probíhalo výlučně v školském zařízení v Meziboří. Nejdříve v budovách, postavených v letech „Lánské akce“ a později (od roku 1988) v nově postavené budově teoretického vyučování v Meziboří.

Na praktické vyučování docházeli učňové pouze v prvním ročníku, a to do dílen praktického vyučování v Meziboří, kde byl realizován základní výcvik všech oborů HSV a PSV. Od druhého ročníku odcházeli učňové na praktická pracoviště n.p. Pozemních staveb, Konstruktivy, Okresního stavebního podniku či Podniku bytového hospodářství. Zde se přímo v provozech učili prvním kontaktům s reálným provozním pracovištěm (stavbou, dílnou či údržbou).



*Obrázek 3.8 Učňové tvořili zálohy BSP po celé ČSSR. Dokonce i absolventi oboru instalatér - topenář se pro své svářečské schopnosti podíleli i na stavbě jaderné elektrárny v Dukovanech, 1984*

V době proudové bytové výstavby (od 60 let) zabezpečovali absolventi tohoto učiliště komplexní výstavbu bytů a účelových zařízení (obchody, školy, zdravotní objekty) nejen v oblasti Mosteckého regionu, ale s rozsahem služeb ve stavebnictví.

Dalším učilištěm, které vyrostlo ve stínu giganta koncernu SHR, bylo učiliště chemické.

Po skončení války bylo rozhodnuto nálety poškozenou chemickou továrnu v Záluží u Litvínova obnovit a rozšířit její výrobu. S tím byl spojen i rozvoj odborného školství na Mostecku a vznik odborné chemické školy. Prvním ředitelem byl profesor Antonín Hošek. Ve školním roce 1945/1946 nastoupilo prvních 120 žáků. O rok později jich bylo již 300 a počet se zvyšoval. O dění ve škole informoval i závodní časopis Výstavba v září 1946: „Začínáme nový školní rok, přijali jsme 160 nováčků, kteří si vybrali Stalinovy závody, aby se zde v pohraničí nejenom vyučili řemeslu, ale aby se plodně zapojili do jeho výstavby. Letos prvně máme také učně chemiky. Až se vyučí



*Obrázek 3.9 Nástupce Chemického učiliště, soukromá škola Educhem v Meziboří*

v naší odborné chemické škole a až se naučí pracovat v chemických laboratořích, dostanou výuční list chemického laboranta. Budou to první hoši tohoto druhu v naší republice“. Od roku 1945 se v této škole vyučovaly obory strojní, elektrotechnické a od roku 1946 obory chemické, 3leté a 2leté.

Existenci tohoto učiliště a jeho přerodu dokumentuje i vzpomínka absolventa školy, pana Antonína Doležálka: „ Na školu jsem nastoupil v roce 1948. Školu a internát jsme měli v dřevěném baráku, bývalém lágru, v dnešní Žižkově ulici v Litvínově. Dílny byly v dřevěných barácích nad hospodou U Petra (na místě dnešní Citadely). Každé ráno jsme tam chodili seřazeni v zástupech a museli jsme si k tomu zpívat. Ale to bylo jen v prvním ročníku. Ve druhém jsme již pracovali přímo ve Stalinových závodech. Když jsem se učil ve třetím ročníku, tak jsme se přestěhovali na poslední tři měsíce do nového internátu v Schönbachu (později Meziboří – město pracující mládeže). Cesta mezi „Šenbachem“ a Litvínovem byla samé bláto, autobus jezdil jen na okraj města Litvínova a odtud jsme museli chodit na internát v „Šenbachu“ do kopce dva kilometry pěšky“.

V roce 1955 mělo tehdejší učiliště chemických závodů k dispozici novou odbornou školu a dva internáty pro 540 ubytovaných žáků v obci Schönbach (Meziboří). Škola byla plně obsazená, protože nábor se prováděl po celém území Československa. Při postupném rozšiřování kapacity učiliště bylo dosaženo maximálního stavu 1 100 žáků. Tento stav se v dalších letech ustálil na 700 až 800 žácích.

Obory výuky se postupně rozšířily i o obory stavební, neboť stavební učiliště Pozemních staveb Ústí nad Labem, jehož budovy stávaly na počátku obce, bylo kapacitně naplněno. A tak absolventi chemického učiliště odcházeli s výučními listy v oborech chemik – lučebník, chemik, odborný laborant, provozní chemik, potrubář, elektrotechnik, elektrikář, elektromontér, elektromechanik, zámečnický, klempíř, soustružník, zedník šamotář, izolátér či malíř – natěrač.

Do dalšího rozvoje a směřování školy zasáhl rok 1989. V roce 1991 byla všechna střední odborná učiliště dle školského zákona odtržena od státních podniků (což dnes, po letech zkušeností, můžeme hodnotit jako zásadní koncepční chybu) a byla vytvořena síť státních příspěvkových organizací. Chemické učiliště v Meziboří zůstalo tehdy, jako

jediné v republice, na základě povoleného experimentu, součástí státního podniku CHZ ČSSP (tak se tehdy „chemička“ jmenovala), jako jeho vnitřní organizační jednotka.

„Spolu s transformací „chemičky“, jako státního podniku v akciovou společnost bylo učiliště zařazeno k 1. lednu 1994 do sítě soukromých škol a pod dnešním názvem Střední škola EDUCHEM, a.s., je součástí sítě soukromých škol od roku 1997 dodnes.“

S existencí těchto středních škol v Meziboří je spojena i historie českého knihovnictví v této obci. České knihovnictví v Meziboří má svůj počátek v roce 1953. Tehdy tu zahájila činnost učiliště ÚDK (Ústřední dílny Komořany – později Krušnohorské strojírny Komořany), dále pak učiliště chemické (dnešní Educhem), dvě hornická učiliště (DVÚZ a KOHINOOR) a stavební učiliště (dnešní ISŠS a OU). Každé z uvedených učilišť mělo svojí knihovnu, knihovnici a čítárnu.

V roce 1955 byl otevřen Kulturní dům v Meziboří (tehdy s názvem Dům státní pracovní zálohy – název byl zrušen v roce 1958) a také zde byly vyčleněny prostory knihovny. Knihy byly v majetku SHR (Severočeský hnědouhelný revír). Knihovna sloužila jak učňovské mládeži, tak i občanům města Meziboří. Prvním knihovníkem byl pan František Křivan.

### **3.2 Systém odborného školství na Mostecku po roce 1989**

Jelikož nejsem pamětnicí událostí spojených s celospolečenskými změnami a se změnami ve středním odborném školství po roce 1989, požádala jsem o pomoc současného zástupce ředitele pro praktické vyučování, Bc. Pavla Bartáka, který mi poskytl poměrně rozsáhlý materiál kolem dění v tehdejší době. Pro přílišnou rozsáhlost materiálu jsem vybrala, podle mne, nejzajímavější údaje z této, dnes již historické, doby.

**Otázky jsem kladla v logickém pořadí, začali jsme rokem 1989 a to dotazem, co se vlastně dělo ve středním odborném školství po roce 1989?**

Změny v systému středního odborného školství nastartovaly události, spojené s požadavky na změnu celospolečenského klimatu. V první dny po neblahém zásahu bezpečnostních složek na Národní třídě probíhaly na jednotlivých středních státních



školách diskuze nejen o situaci, která volala po změnách ve společnosti, ale také o budoucnosti a směřování středního odborného školství v dalších letech.

Učitelská veřejnost se logicky rozdělila na „angažovanou“ (zaměstnanci obhajující politiku KSČ a většina ředitelů splňující „kádrově“ politické, nikoliv však odborné požadavky na posty, které zastávali) a „dlouhodobě mlčící“ (zaměstnanci požadující blíže nspecifikované změny ve středním školství, ale i změny celospolečenské).

Vedoucí úloha KSČ ve společnosti i ve školách byla zcela utlumena a přednost dostala pragmatičnost v řešení problémů kolem každodenního běhu středních odborných škol. Byly vyhlášeny konkurzy na nové ředitele těchto škol, kde přednost dostala odborná způsobilost kandidátů, nikoliv politická angažovanost. Už tehdy se odborná veřejnost dohadovala nad tím, zda má být ředitel manažer nebo učitel. Protože se uvažovalo o právní subjektivitě těchto středních škol, bylo nutno, aby se noví ředitelé středních odborných škol dokázali „poprat“ nejenom s pedagogickým vedením svěřené školy, ale i s její ekonomickou efektivitou a vyrovnaností. To byl takový logický začátek změn.

Pak ovšem nastaly okamžiky nekoncepčních „přehmatů“. Tím prvním, bylo odloučení středních odborných škol od mateřských podniků, ale také od stávajících zřizovatelů (ministerstvo hospodářství, ministerstvo zemědělství apod.). Ministerstva, která tyto školy zřizovala, měla určitě větší přehled o potřebě na trhu práce, než okresní školské úřady či MŠMT. Dobře si pamatuji dobu, kdy nás mateřská firma (Pozemní stavby Ústí nad Labem) zásobovala materiálem pro výuku všech oborů. Bohužel, zabezpečení odborného výcviku výukovým materiálem v dnešní době je, s ohledem na ceny, často za hranou ekonomických možností střední školy. A to nemluvím o náradí, strojích či dalším speciálním zařízením pro výuku.

Druhým bylo „bezbřehé“ povolování soukromých škol s často nic neříkajícími obory. Poslední dění mi dává za pravdu. Úspěšné soukromé školy technického směru fungují převážně ve spolupráci s úspěšnými firmami.

**Často jsem mezi staršími kolegy zaslechla slovo optimalizace. Co to vlastně bylo a jak se to odrazilo na vzdělání ve středních odborných školách?**

No, co se týká optimalizace, byl Ústecký kraj zřejmě nejrychlejší v republice,

obzvláště v okrese Most. Ústecký kraj jí později nazval optimalizací sítě středních škol a v podstatě se o ní mluvilo už v roce 1994, kdy ještě fungovaly okresy, které jí vlastně nastartovaly. Pokud se pokusíte sehnat informace na internetu, paní kolegyně, neuspějete! Okresní školský úřad tehdy, pod vedením mě velice dobře známých osob, rozjel nechutnou kampaň proti školám, které neměly „politickou oporu“ na okrese či ve městě. Osobně jsem tuto „optimalizaci“ zažil na vlastní kůži, jako zástupce ředitele pro praktické vyučování pod novým ředitelem v tehdejší ISŠS a OU v Meziboří. Vynalézavé okresy vymyslely seznamy tzv. bílých a šedých škol. Bílé školy byly ty, které neměly z pohledu ekonomického a edukačního žádné problémy a šedé školy byly ty problémové. Ve finále to vypadalo tak, že šedivé školy běžně optimalizovaly školy bílé a stávaly se nástupnickými organizacemi.

Přípravy na formování VÚSC byly v plném běhu, to se psal tuším konec roku 1997 a tehdejší zástupce Kraje pro školství (postoupil do této funkce z výběrového řízení ze 4 místa) se dokonce na mou adresu vyjádřil tak, že by se má osoba měla kriminalizovat. Zřejmě pod vlivem toho, že jsem jako rodič žáka, předseda odborové organizace a ZŘPV hájil zájmy mé bílé školy (ISŠS a OU Meziboří) proti šedé v Mostě (ISŠT COP Most). Ta Mezibořská škola nakonec optimalizaci podlehla, ale až v roce 2005.

Standardy úrovně vzdělávání to prozatím nenařušilo. V té době, totiž, vyučovalo na odborných školách velké množství kantorů (v teorii i praxi), kteří byli odchováni reálnými firemními provozy, kde působili v roli dělníků a středně technických kádrů. Takže i bez jakékoliv metodiky byrokratických složek státu věděli, jak mají vyučovat a co mají vyučovat, aby se absolventi školy byli schopni okamžitě uchytit na firmách a ve svých oborech.

### **Zmínil jste se o právní subjektivitě středních odborných škol. O co šlo?**

Právní subjektivitou se rozuměla téměř úplná samostatnost středních odborných škol, bez závislosti na ústředních řídicích orgánech. Naši zřizovatelé (v našem případě Ministerstvo hospodářství) nám prakticky povolili podnikat v rozsahu činnosti oborů, které měla škola povoleno vyučovat. Vzpomínám na dobu, kdy jsme s mými mistry OV dokázali měsíčně vydělat několik desítek tisíc korun čistého, a ekonomické zabezpečení OV nebylo problémem. Jeden čas si dokonce od mého úseku praktického vyučování

půjčovala škola peníze na svůj provoz. Bylo to velice krátké období, zhruba od roku 1991 do roku 2000, kdy přebraly roli zřizovatelů VÚSC, v našem případě KÚ Ústí nad Labem.

**Dobře. Takže už vím, co to byla optimalizace a právní subjektivita. Ale zajímá mě, jak s odstupem doby hodnotíte směr vývoje středního odborného školství na Mostecku?**

Víte, paní kolegyně, že v roce 2019 „oslavím“ 30 let mého působení ve středním odborném školství? Vyučoval jsem, organizoval a řídil úseky praktického vyučování na dvou různých školách.

Pokud bych měl hodnotit uplynulé období let 1989 – 2019, musím konstatovat trvalou sestupnou tendenci vývoje středního školství v České republice. Více než ekonomický je problém sestupu prioritně personální.

Začněme u ministrů školství. Který z minulých ministrů se skutečně věnoval problematice odborného školství a který této problematice rozuměl? Dle mých vlastních zkušeností jediný a toho nakonec z vlády vyhodili. Toho jste zažila i Vy. Pokračujme dále. Zřizovatel a jeho obsazení. Kdo z těch úředníků rozumí problematice naší odborné školy? Po patnácti letech se nám podařilo „rozjet“ skutečnou optimalizaci naší školy po stránce využitelnosti jednotlivých staveb a majetku a především využití energetických vstupů. Určitě víte, že původní návrh na přetavbu našich dílen vyšel z mého původního návrhu z roku 2006 a měl stát 80 000 000,- i se změnou topných zdrojů z DZT na plynové kotelny. V okamžiku, kdy byl projekt hotov, na jehož vzniku jsem se mimochodem ve velké míře podílel (původní návrh byl totiž mojí prací), přestal jsem být užitečný a zřizovatel s ním naložil, jak naložil. Navýšení rozpočtu z 80 000 000,- Kč na více než 200 000 000,- Kč, bez nového vybavení dílen je pro všechny zaměstnance úseku PV černou můrou. Navíc, zřizovatel zrušil navrhované plynové kotelny, které měly přinést razantní úspory ve spotřebě tepla a z něčího rozhodnutí na Kraji byly na náklady centrálního dodavatele tepla zbudovány výměňkové stanice s CZT, ke kterým nemá škola přístup. Na moje upozornění, že díky tomu dojde ke skokovému nárůstu ceny tepla, mi bylo řečeno, že moje názory nikoho nezajímají. Takže jsem celou tuto kauzu přestal vnímat a dál jsem se v ní neangažoval. Sama si udělejte názor na to, co za osoby ovládá regionální školství.

Dalším sestupným činitelem byla a je školská byrokracie. Současní zřizovatelé (KÚ) středních odborných škol si udělali z ředitelů těchto škol „fackovací panáky“. Současní ředitelé zodpovídají za vše, od edukačního procesu, přes bezpečnost práce, výběrová řízení až po kvalitu toaletního papíru. Sama víte, že se od roku v naší škole střídají všemožné a někdy i nemožné audity, které jsou vysílány naším zřizovatelem a v zaměstnancích vyvolávají neoprávněný pocit o tom, že všichni jsme vlastně podle zřizovatele podezřelí potencionální zloději a že se v naší škole neustále něco děje v rozporu se zákonem.

Centrálními rozhodnutími, a myslím si, že dosti nekonceptně, byla řízena i edukační činnost škol. Na počátku jsem si myslel, že to začalo i skončilo „státními maturitami“. To jsem se ovšem velice mýlil. Neodborníci se začali „šťourat“ i v učebních oborech. Osnovy, které se staly ze dne na den údajně „přežitými“, byly nahrazeny Rámcovými vzdělávacími programy a učební dril nahradily kompetence. Myslete si o tom, co chcete, ale kvalitního učitele vysokoškolský titul nedělá, ale především odborné praktické a životní zkušenosti. Kvalita učitele vězí v tom, v jak velkém rozsahu umí učitel tyto zkušenosti vštípit mladé generaci.

Začínal jsem v roce 1989 s lidmi, kteří byli praktiky a věděli, co se má učeň učit, co bude pro absolventy školy v provozu to důležité a co je nepodstatné. Většina těchto „praktiků“ vyučovala i teorii, ve které také věděla, co bude v budoucnu absolvent potřebovat a co je potřeba do „kluků natlouct“, aby neměli problém ve svých firmách.

Dnes, bohužel, teorii vyučují sice otitulovaní inženýři a magistři, ovšem bez triviálních praktických provozních zkušeností. Na druhé straně nezadržitelně stárne populace učitelů odborného výcviku (dřívějších mistrů OV). Do deseti let nebude mít kdo učit praxi. Nedovedu si představit, že si ke strojům za několik miliónů korun stoupnou inženýři či magistři teoretického vyučování, kteří takovýto stroj nikdy neviděli a neumí ho ani spustit, natož aby vyučovali výrobní postupy na těchto sofistikovaných zařízeních.

Tak zvanou „třešničkou na dortu“ byl vznik jednotné závěrečné zkoušky. Nevím, jaký to mělo smysl, když standardy těchto centrálně řízených závěrečných zkoušek tvoří právě zaměstnanci středních odborných škol na pozicích učitelů TV, PV či zástupců ředitele.

V podstatě jsme se od totalitní centralizace řízené MŠMT propracovali přes decentralizaci a krátkou samostatnost odborných škol v 90 letech k centralizaci řízené krajskými zřizovateli.

**To je velice tvrdé hodnocení odborného školství. Vypadá to, že se současnými rozvojovými trendy nesouhlasíte. Nebo je to jen můj dojem?**

Paní kolegyně, přívlastek „rozvojové“ bych vynechal. Jde jenom a pouze o současné trendy. Nejvíce mne rozčilují „odborníci“, kteří plácají nesmysly o duálním vzdělávání v české podobě. Proboha, ať to nikdy nezkouší, bylo by to fiasko. Předminulý ministr školství v tom měl jasno. Na základě informací ze sdělovacích prostředků, jsem měl čest mu položit tuto otázku: „Také jste, pane ministře, přesvědčen o tom, že nazrála doba na aplikaci duálního školství do našeho odborného školství?“ Odpověď zněla záporně, podpořena logickými argumenty o neexistenci systému zákoně podpořené spolupráce školství, zaměstnavatelů a někoho, kdo bude tuto spolupráci zastrešovat. Tím nemyslím současnou Hospodářskou komoru, která je vlastně na stejné úrovni, jako spolek zahrádkářů. Druhý problém, který tomu nenahrává je naše legislativní džungle, kde pravá ruka neví, co dělá ruka levá. Tím, kdo by měl jednoznačně tvořit a aktualizovat systém odborného vzdělávání, jsou budoucí zaměstnavatelé sdružení pod centrálním orgánem, který by měl mít přehled o potřebách trhu a měl by ekonomicky i metodicky, právě za účinné účasti zaměstnavatelů, tento systém řídit. V žádném případě nemohou řídit odborné školství politické struktury Krajů, jak je tomu dnes. Ale kdo by chtěl zahodit zlaté prasátko, že?

Systém, blízký duálnímu vzdělávání tu byl před rokem 1989. Velké firmy, jako zřizovatelé odborných škol měly přehled o dění na trhu práce a jeho potřebách a nebyl pro ně problém školy tohoto typu řídit metodicky i ekonomicky s minimální účastí státu a jeho struktur. Delimitací těchto zřizovatelů započal úpadek středního odborného školství, který se zatím nezastavil. Dnešní školští úředníci (nechci je nazývat školskou byrokracií) v podstatě „objevují Ameriku“, pod dojmem vlastní potřeby, vymýšlejí vymyšlené, jako jsou rámcové vzdělávací programy, státní maturity či jednotná závěrečná zkouška. To, že stát „nalévá“ do školství peníze příliš nefunguje. Na druhé straně stát nedokázal za 30 let systémově vyřešit samotné financování škol. Přežití normativní financování stále funguje a mnoha středním školám přiděluje ekonomické

vrásky. Někdo nahoře by si měl uvědomit, že haléřové navyšování normativů s ohledem na několikasetprocentní navýšení cen vstupů (energie, údržba, aktualizace vybavení škol atd.) spolu vůbec nekorespondují. Dnes k tomu, i přes zvyšující se platy, přibývá problém personální. Jezdím jako předseda na závěrečné zkoušky 14 let a sleduji, jak stárne populace učitelů a to hlavně učitelů odborného výcviku a nikdo mladý nepřichází. Vy jste samozřejmě se svými kolegy u koní výjimka. Nepočítám-li Váš průměrný věk, zbytek (22 UOV) má věkový průměr 57 let. Když jsem v této škole začínal, byl věkový průměr necelých 43 let. Letos jsme kupříkladu „získali“ po dvou letech marného hledání nového mladého UOV pro obor obrábění. Je mu 55 let.

**Vidím, že Vás humor neopouští a děkuji Vám za Váš drahocenný čas, který jste věnoval našemu rozhovoru, a Vaše myšlenky s Vaším dovolením použiji pro svou bakalářskou práci. Děkuji.**

### **3.3 Historie a současnost Střední školy technické Most, příspěvkové organizace**

Je třeba hned upřesnit, že historie i budoucnost Střední školy technické v Mostě není dějinami a budoucností jedné školy. V průběhu času škola vznikla z osmi různých škol, jakožto samostatných subjektů. Původ školy je potřeba hledat ve středním odborném školství Mostecka a přestavbou malé obce v Krušných horách.

Historie školy je spjata s myšlenkou Klementa Gottwalda, na proměnu poválečného Československa. To se mělo stát centrálním zpracovatelem a exportérem oceli a výrobků těžkého strojírenství pro země „východního bloku“. Neuvážený odsun německého obyvatelstva z území Mostecka způsobil nedostatek pracovních sil, zejména pro hornictví. To mělo zásobovat národní hospodářství energetickými surovinami. Neustále stoupající poptávka po energiích inspirovala Klementa Gottwalda k jednostranné podpoře učňovských oborů, především hornických a hutnických.

Mostecko patřilo mezi vytipované lokality s velkými zásobami uhlí a tím se stalo jedním z center zabývajícím se těžbou a zpracováním energetického uhlí. Z dnešního pohledu, naprosto neobvyklou iniciativu, uchopili právě učňové hornických oborů, na jejichž popud došlo ke schůzce představitelů hornických oborů a prezidenta

Gottwalda v Lánech. Jak bylo již výše zmíněno, vznikla Lánská akce, díky které došlo k masivním náborům učňovské mládeže pro vytipované obory.

V Mosteckém regionu to byly právě hornictví a chemický průmysl. Tato jednostranná a bezmezná podpora jednotlivých oborů byla později kritizována, některými odborníky na vzdělávání. Na „hornický sever“ se začaly doslova hrnout stovky nových adeptů, tzv. pracovních záloh, v hornictví a chemii. A hlavním sídlem pro tyto pracovní zálohy, se stal právě Schönbach, poklidná obec v podhůří Krušnohorských hor, později přejmenována na Meziboří.

Stavbaři vybudovali několik učilišť a internátů výlučně pro budoucí horníky a obory hornickou činností podporující, jejichž výuka byla nasměrována právě pro hlubinné a povrchové těžby uhlí. Na druhé straně stavební učiliště produkovalo obory zaměřené na výstavbu bytů a občanskou vybavenost. Trochu stranou stáli chemici, kteří měli být pracovní zálohou pro rozrůstající se chemický komplex v Záluží u Litvínova. Podpora hornických oborů tak měla dopad na utlumení oborů zaměřených na služby, které zápolili s nedostatkem financí a špatnou podporou stran státních orgánů.

Propagandistická mašinérie jela naplno a industrializace Československa byla cítit všude. Úředníci nastupovali do továren, z plakátů na Vás vyhlíželi mladí silní dělníci, nejlépe ustrojení v pracovním oděvu horníka, či hutníka. Dobové nálepky ze sirek firmy Solo Sušice jsou vzácnou relikvií pro sběratele.



Obrázek 3.10 Dobové nálepky ze sirek firmy SOLO SUŠICE

Zatímco Meziboří bylo stoprocentním podílem pro teoretické vyučování učňů hornických, stavebních a chemických oborů, praktické vyučování se odehrávalo na pracovištích státních resortů. Realizace praktického vyučování, v případě předchůdce

nynější Střední školy technické Most, byla prováděna na šesti učebních provozech, které se nazývaly Střediska pracovního dorostu. Byly to učební provozy důl Pluto v Louce u Litvínova, důl Nelson v Oseku, Fortuna v Komořanech, Emerán v Břežankách, důl Maršál Koněv v Dřínově a důl Jaroslav v Proboštově.

Po zrušení středisek pracovního dorostu v roce 1957, vznikla v Severočeském hnědouhelném revíru tři velká učiliště státních pracovních záloh. Jedním z nich byla současná Střední škola technická. Nesla název Učiliště Ústředních dílen Komořany. A jak je již z názvu patrné, první byl vystavěn velký komplex dílen, kde se učni připravovali na nejen hornické, ale i strojírenské profese. Dílny byly oficiálně otevřeny v roce 1980, byly určeny hlavně pro opravy a neustále se modernizující strojové mechanizace a zařízení. Pozdějším sloučením odborných učilišť Dolů Kohinoor, a vítězný únor došlo v šedesátých letech k vytvoření učiliště Dolů Vítězného února. To bylo v roce 1973 začleněno do odborného učiliště Krušnohorských strojíren Komořany.

Tím vzniklo zařízení, zajišťující výuku učňovského dorostu pro celý revír. Nový komplex zabezpečoval výuku pro 1600 učňů. Ke dni 31. 12. 1981 bylo učiliště delimitováno od Krušnohorských strojíren Komořany a k 1. 1. 1982 byl vytvořen nový revírní správní subjekt Správa školských zařízení, koncernová účelová organizace. Tato organizace zajišťovala materiálně a ekonomicky toto jediné střední odborné učiliště.

Rozkolísaná politická situace v Československu se během poválečných let až do současnosti nemile pohrávala s lidmi, jmenovanými na post ředitele této školy. V roce 1962 skončil ve funkci ředitele p. Ladislav Žofák a nahradil ho vzdělaný a zkušený soudruh Ing. Josef Šlapák. Inženýr strojírenství, jehož působení na postu ředitele našeho učiliště bylo ukončeno v roce 1970, z důvodů neblahých prověrek, které následovaly po okupaci ČSSR vojsky Varšavské smlouvy, pro nespolehlivost. Byl nahrazen politicky spolehlivějším a prověřenějším soudruhem Ing. Milanem Polanským, ale i ten na postu ředitele setrval pouze tři roky, než byl nahrazen „kádrově silnějším“ Václavem Želinou.

Opět rozhodovala stranická příslušnost, nikoli odbornost. Avšak díky odborníkům, kterými byl pan Želina obklopený, a díky soudružské stranické podpoře, byl ve funkci ředitele jednoho z největších učilišť celých čtrnáct let. Díky



své spolehlivosti, hlavně stranické, se stal nejdéle sloužícím ředitelem této školy. Ale i to muselo dříve nebo později skončit. Absence vzdělání byla přeci jenom faktickou překážkou pro výkon ředitele školy v tak rozsáhlém zařízení. Proto byl soudruh Želina nahrazen v roce 1987 dalším soudruhem Ing. Josefem Ouvínem.

Tou dobou se již schylovalo k událostem v roce 1989, po jejichž průběhu byla opět hodnocena oprávněnost zastávat post ředitele tak velké školy, jako bylo v té době Střední odborné učiliště Severočeských hnědohelných dolů. Soudruh Ing. Ouvín byl v roce 1990 nahrazen údajným nestraníkem Stanislavem Otle. Ale ani jeho působení netrvalo z pohledu dnešního pětiletého funkčního období příliš dlouho. Už v roce 1992 ho nahradil právě dostudovaný Ing. Josef Švec.

Tento ředitel, bez stranické příslušnosti, vydržel na postu ředitele SOU SHD (později i ISŠT-COP Velebudice – Integrovaná střední škola technická, centrum odborné přípravy) celých 11 let. Jeho působení bylo ukončeno v roce 2003. Delimitace školy a s ní spojená ekonomická nestabilita mu na postu ředitele srazila vaz.

A opět zafungovala stranická příslušnost. Občanskou demokratickou stranou (měla na Ústeckém kraji většinu zastupitelů) byl na post ředitele ISŠT-COP dosazen Mgr. Jirí Škrábal. Z paměti současných zaměstnanců vím o tom, že mu ke konci funkčního období dali zaměstnanci přezdívku „Car“

Zadáním Kraje a jeho zastupitelů bylo utlumit činnost ISŠT – COP Velebudice (tuto informaci mám od současného zástupce ředitele pro praktické vyučování, který v té době řediteli Škrábalovi dělal zástupce pro PV). Do pádu tohoto ředitele se podepsaly především dotace, které škola čerpala během působení Ing. Jiřího Šulce (ODS) na funkci hejtmana Ústeckého kraje a Ing. Pavla Koudy (ČSSD), zástupce hejtmanky Ústeckého kraje Jany Vaňhové.

Přes tlaky svých podřízených v užším vedení školy odmítal jakékoliv změny v už tak tristním stavu školy (předimenzování budov školy a dílen a s ní spojené problémy s energiemi, zastaralost zařízení, strojů a mechanizace, zastaralost náradí, nedodržování Zákoníku práce, hygienických, bezpečnostních a protipožárních norem apod.) a naopak tuto nedostatečnost přičítal zřizovateli školy (Krajskému úřadu Ústí nad Labem) a politickou cestou jej limitoval k nadstandardním přidělovům financí, čímž vzbudil nevoli a řevnivost ostatních středních škol Ústecka vůči Střední škole technické

Velebudice. Vyvrcholením této situace byla vzpoura „rozumného jádra školy“, které se proti praktikám ředitele postavilo a přičinilo se o jeho pád.

Nutno dodat, že politika Mgr. Škrábala se, nejen že negativně podepsala na jménu školy, ale také na výši nábory nových žáků. Psal se rok 2012 a Mgr. Škrábal, byl odvolán. Na jeho místo nastoupil dlouhodobý zástupce ředitele pro teoretické vyučování PaedDr. Karel Vokáč, za jehož působení došlo k tolik žádané redukci předimenzovaných prostor dílen a teoretického vyučování spojených s odprodejem zbytného majetku. Započala i přestavba dílen, plánovaná, ale nerealizovaná už v roce 2005. S přestavbou je spojen i nákup nového strojového vybavení a modernizace stávajícího strojového parku. PaedDr. Karel Vokáč je přes svůj důchodový věk stále úspěšným ředitelem SŠT Most, ať už z pohledu dlouhodobé úspory energií, odprodeji zbytného majetku, zateplení školních objektů i rekonstrukci dílen.

Během delimitace učiliště od Krušnohorských strojíren Komořany probíhala dlouho plánovaná výstavba nového učiliště „na zelené louce“ v obci přilehlé městu Most, ve Velebudicích (později se staly čtvrtí města Most).

Na tehdejší poměrně nákladný záměr vynaložil stát nemalé prostředky, když byl realizován projekt nového učiliště Severočeských hnědouhelných dolů (SHD) na rozloze 200 421 m<sup>2</sup> a s kapacitou až 2 200 žáků. Areál tohoto učiliště disponoval internátem s ubytovací kapacitou 420 lůžek, sportovišti a kulturním zařízením. Jako první byla dokončena část s dílnami pro praktické vyučování (44 specializovaných dílen), poté administrativní budova a kuchyně s jídelnou. V roce 1989 byly zprovozněny objekty teoretického vyučování se 64 učebnami, kabinety. Laboratořemi a potřebným sociálním zařízením, tělocvičnou a kinem. Rozhodnutím Ministerstva pro hospodářskou politiku a rozvoj ČR bylo v roce 1991 zřízeno STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ MOST – VELEBUDICE a došlo k jeho delimitaci z likvidované organizační struktury SHR.

Zde začalo nové období školy, snaha o její zachování a další rozvoj. Přes snahu ředitele Ing. Stanislava Olta se nedařilo zcela uspokojivě v oblasti majetkového vypořádání a postupně se zadlužující škola potřebovala „novou krev“. Rok 1992 byl plný těžkostí a organizační a ekonomické nezdary ředitele Olta vedly k jeho odvolání a na jeho místo nastoupil „čerstvý“ inženýr Josef Švec, který vzešel z řad

mistrů odborného výcviku. Ing. Švec, patřil, jak on sám říkal, mezi zatvrzelé nadšence, kteří se rozhodli svůj boj o školu a její filozofii nevzdat, navzdory obecnému názoru, že SOU Most Velebudice, nemůže ekonomicky přežít (tuto tezi razil později i hejtman Ústeckého kraje, Ing. Jiří Šulc).

Ing. Švecovi se „dostalo šance“ formou tzv. optimalizace sítě středních škol. Optimalizace měla za úkol, s přihlédnutím na demografický vývoj, redukovat počty středních odborných škol. V Ústeckém kraji byly vytipovány tzv. „bílé a šedé školy“. Bílé školy byly ty, které měly vzhledem ke svým kapacitám udržitelný počet žáků, byly ekonomicky vyrovnané a neměly dluhy. Bohužel, v té době naše škola ani jeden z těchto parametrů nesplňovala. Přesto za podpory okresního školského úřadu (dále jen OŠÚ) a jeho tehdejšího ředitele, Ing Fröhlicha a jeho zástupce Mgr. Šoby došlo k excesům v podobě snah optimalizovat bílé školy ve prospěch šedé. Obětí se měly stát bílé školy Mostecká ve prospěch naší školy, do které měly být postupně přesunuty kapacity těchto bílých škol. Přesto, že to bylo v rozporu s cíli a filosofií optimalizace, předpokládali zástupci OŠÚ ve spolupráci s ředitelem Ing. Švecem, že přesunuté kapacity ostatních škol Mostecká do areálu nového učiliště vyřeší naplnění tohoto areálu (předpokládaná kapacita 2 200, skutečná necelých 1 500) žáky, zvýšení normativního přidělu a tím i vyřešení ekonomické nedostatečnosti školy. Jenže v tom byl ještě jeden háček.

Při pohledu na areál školy můžete nabýt dojmu, že to ani není škola, ale spíše výrobní závod. Zcela extrémní je to na úseku praktického vyučování, které disponuje prostorově předimenzovanými halami s nebývale vysokými a širokými vjezdovými vraty a portálovými jeřáby. Na teoretickém vyučování se do areálu podzemního kina vstupuje půl metru silnými ocelobetonovými vraty. Skutečně takto vypadá běžné učiliště? Ne! V našem případě se jedná o více účelové objekty pro potřeby armády. Vysoké haly se širokými vraty a portálovými jeřáby jsou určeny pro vjezd a opravy těžké bojové techniky a kino je vlastně protiatomovým krytem. V případě konfliktu měl areál složit vojákům, nikoliv vzdělávání. Je jasné, že ani v případě naplnění kapacit těchto objektů vyvstala otázka jak tyto předimenzované objekty vytápět a osvětlovat, aby odpovídaly hygienickým předpisům.

Všem zainteresovaným bylo během optimalizace jasné, že ani naplnění kapacity nepomůže škole „vybřednout“ z dluhů a stát se subjektem s vyrovnanou ekonomikou. Pochopitelně, že školy, které se měly stát obětí divoké optimalizace, se těmto snahám usilovně bránily.

Podoba víceúčelových objektů, jejich nehospodárnost a předimenzování a s tím spojená politika školy dávaly tušit, že musí dojít k „zemětřesení“. Krajský zřizovatel, se změnou stranické příslušnosti většiny zastupitelů (volby vyhrála ODS), chtěl dokázat, že škola může fungovat. Nikoliv ovšem v této podobě. Prvním krokem k požadovaným změnám měla být výměna ředitele In. Švece. Posledními „hřebíčky do rakve“ pro tohoto ředitele byly excesy v podobě „úspor na vytápění“ tím, že v zimním topném období nechal ředitel vypínat topení a žáci seděli v třídách v zimních bundách. To se samozřejmě nelíbilo ani rodičům žáků. Problémová byla i výpůjčka mzdových prostředků na platy svých zaměstnanců od škol, které chtěl původně pan ředitel „optimalizovat“. Volba ODS zastupitelů Kraje na nového ředitele padla na Mgr. Jiřího Škrábala, který byl pár let zpátky vyhozen z místa ředitele Mezibořské stavební školy, právě lidmi z tehdejšího okresního školského úřadu, se kterými pan ředitel Švec úzce spolupracoval na tzv. optimalizaci. Ke spojení Mezibořské stavební školy s naší školou nedošlo a to naši školu „potopilo“ ještě hlouběji. Z krize jí měl vyvést právě, Mgr. Jiří Škrábal.

Prvním úkolem nového ředitele bylo utlumení „podnikatelských“ aktivit školy a redukce počtu zaměstnanců na nepedagogických postech. V těchto letech se škola, kromě výuky zabývala, v rámci spolupráce s firmami SHD, tzv. vedlejší činností a za využití práce učňů se snažila vedlejší činností získat prostředky, které by jí pomohly vybřednout z finanční krize. Lidé, kteří se touto činností zabývali, však nedokázali vydělat tolik, aby tato činnost pokryla jejich výplaty, odvody, odměny žáků a náklady spojené s touto činností. Zrušení vedlejší činnosti v tomto rozsahu následovala redukce počtu nepedagogických zaměstnanců a výpovědi pro nadbytečné pedagogické pracovníky. Ale ani tato personální opatření nevedla k nápravě.

Nově nastoupivší zástupce ředitele (dělal zástupce Mgr. Škrábalovi i na Mezibořské stavební škole) Bc. Pavel Barták začal se svým nástupem plánovat změny s ohledem na výkony v hlavní činnosti a to především na úseku praktického

vyučování. V roce 2005 předložil Mgr. Škrábalovi návrh na zredukování předimenzovaných prostor úseku praktického vyučování, kdy počítal s úsporou energií a nepedagogického personálu. Návrh nebyl ředitelem vzat na vědomí. Škola se nadále propadala v číslech i výkonech. S ODS reprezentací Kraje odešly i finanční prostředky „nad rámec normativu“, které se po dobu vlády ODS na Kraji, členovi ODS, řediteli Škrábalovi vždy dostávaly. Problematická se zdála i činnost školy v evropských projektech, kde byli zcela bez skrupulí šizeni žáci i pedagogičtí pracovníci. Vše vyvrcholilo založením společnosti, která vyváděla ze školy prostředky z evropských projektů. Ve známé kauze SROP severozápad, která se táhne do dnes, nemá nikdo chuť něco vyšetřit, takže vše upadá v zapomenutí.

Problematická činnost pana ředitele Škrábala, nezůstala ovšem bez odezvy. Pokud by někdo čekal, že ze strany zřizovatele, mýlil by se. Tím, kdo tuto nedobrou situaci vyřešil, byli samotní zaměstnanci. Vzpouora proti řediteli přerostla rámec školy a zřizovatel byl nucen zaujmout stanovisko. Bouřlivost situace přerostla i podporu ředitele Škrábala od určité skupiny politiků na Kraji a zřizovatel začal situaci řešit. Do čela školy byl v řádném výběrovém řízení vybrán dlouholetý zástupce pro teoretické vyučování, p. PaedDr. Karel Vokáč.

S nástupem doktora Vokáče se rozjely změny rozsáhlého charakteru. Ve spolupráci s Bc. Bartákem dokázali během dvou let zredukovat náklady na vytápění o 50%, došlo k zateplení budov školy a internátu a k odprodeji zbytného majetku (bývalých výrobních hal). V druhé fázi se konečně realizuje záměr p. Bartáka na přestavbu nevyužívaného objektu šaten na dílny praktického vyučování a odprodej dílenských hal jakožto dalšího zbytného majetku.

V současné době probíhají na části areálu praktického vyučování stavební práce. Byl rozpracován projekt na pořízení nových obráběcích strojů pro výuku kovo oborů a dřevo oborů. Nové dílny mají být vybaveny technologiemi pro výuku svařování, novým nábytkem a elektronikou. Zateplené budovy domova mládeže a teoretického vyučování podstatně snižují energetickou náročnost školy. Nově vybavené učebny teorie, nově vybavené ubytovací prostory a přestavba dílen dávají tušit, že ze Střední školy technické v Mostě roste konkurenceschopná škola technického zaměření, pilíř technického vzdělávání odborného školství České republiky. Vzhledem k tomu, že tyto

změny probíhají z iniciativy zaměstnanců školy, kteří jsou v důchodovém věku či se k tomuto věku přiblížili, věřme, že celá tato anabáze je příslibem pro nastupující generaci pedagogů a klientů této školy.

## 4 Závěr

Pokud jsem přemýšlela o tom, jaký závěr pro mou bakalářskou práci zvolit, stále jsem si připomínala, že se v něm musím zmínit o tom, v jakém prostředí se rozvíjelo školství na Mostecku a především o vlivu sociálních a demografických podmínek Mostecka na střední odborné školství.

O tyto informace jsem požádala pamětníky a to nejenom své kolegy spoluzaměstnance, ale také své dědy, babičky a jejich přátele, kteří si pamatují, jak vypadalo školství na Mostecku po válce a jak v dobách budování reálného socialismu a samozřejmě jsem je požádala i o srovnání se školstvím dnešních dnů.

Já: Můžete mi něco říci o tom, jak to vypadalo ve školství na Mostecku po válce?

František Zajíček, havíř, 79 let) : Samozřejmě. Psal se rok 1945. Bylo mi šest let, když jsem začal chodit do měšťanské školy ve starém Mostě. Když mi bylo devět, chopili se moci komunisté a v českém školství se začali dít změny. Já je v obecné škole příliš nepocítil. Stále se topilo uhlím, když jsme něco provedli, pan učitel nám napráskal rákoskou, a žili jsme si svůj bezstarostný život dětí, kterým k štěstí stačilo to, že byl mír, že rodiče měli práci a měli jsme co jíst. Změny jsme pocítili až s nástupem do učiliště. Na hornickém Mostecku nebyl bůhví jaký výběr učebních oborů. Nejvíce jich nabízela hornická učiliště, intenzivní povrchová těžba potřebovala spoustu pracovních sil a tak jsem v hornickém učilišti skončil i já. Hornictví bylo na „forhontu“ a tak jsme jako učni měli ty nejlepší podmínky a od druhého ročníku jsme si mohli i vydělat peníze. Samozřejmě, že jsme měli podepsané učňovské smlouvy s mateřskou fabrikou (Doly Ležáky Most) a tam jsem, po vyučení, taky logicky skončil.

Rudolf Weber, instalatér, 68 let: Já jsem se, po vychození základky ve starém Mostě, šel učit do Meziboří na OU Pozemních staveb Ústí nad Labem na instalatéra. Máma za mě tenkrát podepsala učňovskou smlouvu a věděla, že mám v Mostě, kde probíhala velká bytová výstavba domů, zajištěnou práci na minimálně 20 let. Psal se rok 1965 a v učilišti se kromě nás, po zemáků, učili taky kluci z malých podniků, jako byly Konstruktiva, OPBH a OSP. Dostávali jsme za stoprocentní docházku měsíční odměnu. Od druhého ročníku jsme už pracovali na stavbách v pracovních četách. Byla to, pro můj další odborný růst, ta nejlepší zkušenost. Dnes už jsem v důchodu, ale rád vzpomínám na dobu, kdy jsem se učil a měl jsem spoustu dobrých kamarádů,

pozdějších spolupracovníků. Po roce 1989 jsem, po delimitaci PS Ústí nad Labem, skončil v učilišti v Meziboří, jako mistr odborného výcviku. Do důchodu jsem odcházel z Vaší školy.

Pokud by byla možnost, vrátit se v čase, poznali bychom, že na veškerý rozvoj středního odborného školství na Mostecku, měla největší podíl industrializace Mostecka. Hornictví a stavebnictví potřebovaly co nejvíce vzdělávacích institucí a co nejvíce absolventů hornických a stavebních oborů. K naplňování pětiletých plánů to však nestačilo, a tak se Mostecko začalo plnit novými obyvateli ze Slovenska a Moravy, kteří měli nahradit výpadek pracovních sil za odsunuté obyvatelstvo německé národnosti. Rychlé zaměstnání, často bez potřebného vzdělání, přilákalo i početnou skupinu cikánského obyvatelstva, které pracovalo na rekultivacích po těžbě, v Technických službách a ti úspěšnější se dokonce vyučili v řemeslech (zedníci, instalatéři a zámečníci). Tyto doby si nemohu pamatovat, ale musely být ideální. Nikdo nestál s nataženou rukou, všichni museli pracovat.



*Obrázek 4.1 Opravené budovy SST Most se sportovním zázemím*

Současnost vypadá na první pohled ideálně. Zvyšují se platy učitelům v odborném školství, jsou investovány stamilióny do infrastruktury, ale stále je tu veliký otazník nad financováním školství z pohledu běžného provozu a nad personálním obsazením učitelských pozic. Každodenní život odborných škol je limitován nedostatečným financováním provozních potřeb, schází peníze na nákup materiálu, aktualizaci



nářadového, strojového a nástrojového parku a často nejsou peníze na základní potřeby jednotlivých škol. Většina normativních záloh padne na vytápění a ostatní energetické vstupy, na ostatní provoz pak zbývá jen zlomek.

Stárnoucí populace učitelů, obzvláště učitelů odborného výcviku je na pováženou. Jak jsem výše uvedla, věkový průměr UOV v naší škole je 57 let a situace se stále nelepší a podle informace mých kolegů to na ostatních odborných školách není o nic lepší. Velký otazník je nad tím, jakou úroveň bude mít odborné vzdělávání, především z hlediska praxe, za pouhých 10 let, kdy stěžejní pracovníci těchto úseků budou příliš přestárlí na to, aby se mohli po odborné stránce věnovat mladé generaci.

Doufám, že se do budoucna najde někdo, kdo bude mít dostatek zkušeností s odbornými školami, dá jejich vývoji potřebný impuls a rozjede rozvojový systém středních odborných škol, systém, který tu od devadesátých let schází. A znovu se mi vtírá otázka: „Quo vadis, schola?“

## 5 Seznam použité literatury

ČERNOHORSKÝ, Z., *Vývoj učňovského školství v Československu* vyd. Praha: SPN, n.p. 1973, č. 34-0-203

Košický vládní program ze dne 25. dubna 1945

Vládní nařízení č. 200/1943 Sb., o úpravě výcviku k povolání

Znárodňovací dekrety z 27. října 1948

Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon)

Vládní nařízení č. 186/1949 Sb., o zatímní úpravě výcviku učňů

Zákon č. 241/1948 Sb., o prvním pětiletém plánu

Zákon č. 96/1950 Sb., o pracujícím dorostu

Zákon č. 110/1951 Sb., o státních pracovních zálohách

Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon)

Zákon č. 89/1958 Sb., o výchově dorostu k povolání v učebním poměru (učňovský zákon)

Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon)

Zákon č. 77/1978 Sb., o státní správě ve školství (školský zákon)

Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon)

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

MĚSTO MEZIBOŘÍ, Schönbach - Meziboří 1398 – 1998: 600 let, vyd. Praha Fotoplus, 1998

UNI – noviny zaměstnanců skupiny Unipetrol, číslo vydání 4/2012

cit. Ing. Dana Bártíková – ředitelka soukromé Střední školy EDUCHEM a.s.

Vzpomínky ZŘPV Bc. Pavla Bartáka, horníka Františka Zajíčka a instalatéra Rudolfa Webera

<http://www.litvinov.sator.eu/kategorie/krusnohori/mostecko-v-prumyslove-ere>

## 6 Seznam obrázků použitých v textu

**Obr. č. 1** Obec Schönbach (Krásný potok) před výstavbou učňovských zařízení v r. 1945

Schönbach 1398 – Meziboří 1998 - 600 let, vyd. Česká rafinérská, firma Fotoplus Praha pro město Meziboří

**Obr. č. 2** Obec Schönbach o 10 let později již s názvem Meziboří

Schönbach 1398 – Meziboří 1998 - 600 let, vyd. Česká rafinérská, firma Fotoplus Praha pro město Meziboří

**Obr. č. 3** Nadšení mládežníků dalo Meziboří přívlastek MĚSTO PRACUJÍCÍ MLÁDEŽE 1952

Schönbach 1398 – Meziboří 1998 - 600 let, vyd. Česká rafinérská, firma Fotoplus Praha pro město Meziboří

**Obr. č. 4** Budování města s odbornými školami zajímalo i prezidenta A. Zápotockého 1957

Schönbach 1398 – Meziboří 1998 - 600 let, vyd. Česká rafinérská, firma Fotoplus Praha pro město Meziboří

**Obr. č. 5** Administrativní budova nového učiliště SHD 1980

Sbírka ZŘPV SŠT Most – Historie školství Mostecka

**Obr. č. 6** Budovy dílen nového učiliště SHD 1980

Sbírka ZŘPV SŠT Most – Historie školství Mostecka

**Obr. č. 7** Nově stavěná škola teoretického vyučování SOU Pozemních staveb,  
n.p. 1987

Sbírka ZŘPV SŠT Most – Historie školství Mostecka

**Obr. č. 8** Učňové tvořili zálohy BSP 1987 – 1988

Sbírka ZŘPV SŠT Most – Historie školství Mostecka

**Obr. č. 9** Nástupce Chemického učiliště, soukromá škola Educhem v Meziboří

Sbírka ZŘPV SŠT Most – Historie školství Mostecka

**Obr. č. 10** Dobové nálepky ze sirek firmy SOLO SUŠICE

**Obr. č. 11** Opravené a zateplené budovy SŠT Most se sportovním zázemím

Sbírka ZŘPV SŠT Most – Historie školství Mostecka

## 7 Seznam zkratk použitých v textu

MŠO	Ministerstvo školství a osvěty
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
ČSSR	Československá socialistická republika
USPZ	Učiliště státních pracovních záloh
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
MŠK	Ministerstvo školství a kultury
SOU	Střední odborné učiliště
MěNV	Městský národní výbor
SHR	Severočeský hnědouhelný revír
SHD	Severočeské hnědouhelné doly
ÚDK	Ústřední dílny Komořany
SOŠ	Střední odborná škola
BSP	Brigáda socialistické práce
HSV	Hlavní stavební výroba
PSV	Přidružená stavební výroba
CHZ ČSSP	Chemické závody Československo sovětského přátelství
DVÚZ	Doly Vítězného února Záluží
ISŠS a OU	Integrovaná střední škola stavební a odborné učiliště
KSČ	Komunistická strana Československa
ZŘPV	Zástupce ředitele pro praktické vyučování
VÚSC	Vyšší územně správní celky (Kraje)
OSP	Okresní stavební podnik
OPBH	Okresní podnik bytového hospodářství